

ԱՐԶԱԳԱՆԳ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

MARS - AVRIL 2024
N° 250

Բովանդակություն

- Էջ 5** - 2023թ. սեպտեմբերն Արցախում. Ականատեսի աչքերով
- Էջ 6** - Սողոմոն Թեյիբեանի ազգականներն արժեքավոր նիւթեր են յանձնել Հայոց Ցեղասպանության Թանգարան-Ինստիտուտին
- Էջ 10** - Արամ Խաչատրեանը մեր ինքնության ելուէջներում
- Էջ 11** - TAP՝ Հայաստանի մասին ճշգրիտ տեղեկություններու առաջադրանքով - Լոյս տեսած է Երուանդ Փամպուբեանի «Ազգային հերոս Անդրանիկի անտիպ նամակները» ժողովածուն
- Էջ 14** - Ձեռագրերի փրկությունը - Հայաստանի եւ Թուրքիայի միջեւ ապրանքաշրջանառության ցուցանիշները 2000-2024 թ.թ.
- Էջ 19** - Հայաստանի Պատմության Թանգարանի ցուցանիշները ներկայացուած են Վենետիկի դոճերի պալատում բացուած ցուցահանդեսում - Հետաքրքիր փաստեր. Յովհաննես Այվազովսկի
- Էջ 22** - Ժնեւ և Լեման շրջանի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցոյ լուրեր

Sommaire

- P. 2** - Visite à Genève de Zareh Sinanyan, Haut-commissaire des affaires de la diaspora
- P. 4** - *Se livrer pour exister* de Nora Bariguian
- P. 7** - Qui écrira la véritable histoire des Azerbaïdjanais en Arménie?
- P. 8** - Evian: Épilogue pour la statue de la poétesse, récupérée par l'Azerbaïdjan
- P. 9** - "Engage Armenia" à Genève
- P. 12** - Résumé des activités du Comité Suisse du Fonds Arménie au cours des dernières années
- P. 13** - Mayrik Hayrik
- P. 15** - Une journée à Vayots Dzor
- P. 16** - Salon du livre et de la presse de Genève - Édition 2024
- P. 18** - Tamara Hussian
- P. 20** - Les crimes azerbaïdjanais présentés au Comité des Nations Unies contre la Torture à Genève
- P. 23** - Nouvelles de l'Ecole Topalian
- P. 24** - Nouvelles de l'UAS

LE GENOCIDE SE POURSUIT!

Nous avons commémoré le 109e anniversaire du génocide dans un contexte particulièrement préoccupant, caractérisé par des sentiments d'amertume et d'impuissance. D'une part, les Arméniens restent très divisés par rapport à la politique du gouvernement d'Arménie notamment dans ses négociations en position de faiblesse avec l'Azerbaïdjan, et d'autre part, le nettoyage ethnique parfait réalisé par ce dernier en Artsakh en septembre 2023 démontre que notre peuple n'est pas à l'abri d'un nouveau génocide.

(© news.am)

La situation dans laquelle nous nous trouvons plus d'un siècle après le génocide de 1915 est insoutenable et suscite des questionnements légitimes. Pourquoi en sommes-nous arrivés là? Nous ne pouvons certes avoir que peu d'impact sur les grands bouleversements géopolitiques régionaux mais il faut se rendre à l'évidence que la reconnaissance du génocide par un grand nombre de parlements, résultat d'une lutte acharnée pendant un demi siècle, n'a pas pu empêcher cette nouvelle catastrophe. Il faut admettre également, que dans le cadre de cette lutte, en concentrant toutes nos ressources sur la demande de "reconnaissance", nous n'avons pas assez communiqué sur l'actualité de la politique génocidaire menée par l'Azerbaïdjan contre les Arméniens d'Artsakh depuis le début du conflit en 1988 et sur le fait que le génocide de 1915 est un processus continu.

Après avoir poussé les Artsakhiotes à l'exode forcé et annexé leurs terres ancestrales, l'Azerbaïdjan, qui occupe déjà environ 200 km² du territoire de la République d'Arménie, exige davantage de concessions territoriales de l'État arménien en brandissant la menace d'une nouvelle guerre. Ces revendications, assorties d'une campagne particulièrement agressive sur le retour des Azerbaïdjanais en soi-disant "Azerbaïdjan occidental", à savoir le territoire de la République d'Arménie, visent naturellement à anéantir l'État arménien et à forcer sa population à quitter le pays.

Les projets diaboliques de nos adversaires - l'Azerbaïdjan étant soutenu entre autres par la Turquie - devraient secouer notre torpeur pour entamer un débat honnête au sujet de nos priorités et les nouvelles stratégies à adopter. Pour cela, il nous faut tout d'abord avoir le courage et la volonté d'admettre nos erreurs du passé. A l'heure actuelle, toutes nos ressources doivent être dirigées vers le renforcement de l'État arménien, dernier bout du riche patrimoine qui nous a été légué par nos ancêtres. C'est notre devoir envers les victimes du génocide de 1915 et de toutes les guerres des trois dernières décennies. ■

M.S.

Avec les compliments de
TAVITIAN
Atelier de sertissage

TAVITIAN S.A. - 18, ch. des Aulx - 1228 Plan-Les-Ouates - Téléphone 022 346 93 02 - Fax 022 346 93 04
tavitian@bluewin.ch

VISITE À GENÈVE DE ZAREH SINANYAN, HAUT-COMMISSAIRE AUX AFFAIRES DE LA DIASPORA

Le 7 mars 2024, nous étions conviés par la Fondation Topalian au Centre arménien de Troinex pour une rencontre et un temps d'échange avec M. Zareh Sinanyan, Haut-commissaire aux Affaires de la Diaspora de la République d'Arménie. Cette rencontre, modérée par M. Alain Navarra-Navassartian, sociologue et historien de l'art, et une autre organisée à Zurich le 8 mars 2024, ont eu lieu dans le cadre d'une visite de travail du Haut-commissaire en Suisse en compagnie de Mme Amalya Karapetyan, son attachée de presse.

Dans l'introduction de son intervention, qui a suivi les mots de bienvenu prononcés par M. Vahé Gabrache, M. Daniel Papazian et Mme Astrig Marandjian, et un intermède musical par les soprani Arminé et Kariné Mkrtchyan, M. Sinanyan a présenté les quatre axes d'activité de son bureau: promotion du rapatriement et intégration des rapatriés; développement de la coopération entre l'Arménie et la diaspora; réalisation d'études et de recherches sur les communautés diasporiques et fourniture de soutien nécessaire; élaboration d'un agenda commun Arménie-diaspora, et intégration du potentiel de la diaspora dans le processus de développement de l'Arménie.

Dans sa présentation Power Point, le Haut-commissaire a fait un exposé des programmes phares de son bureau pour les Arméniens de la diaspora en commençant par le **Centre de rapatriement et d'intégration** inauguré à Erevan le 27 juillet 2023. Ce centre, créé en collaboration avec la Fondation Hrair et Anna Hovnanian, fonctionne comme un centre de ressources unique pour les rapatriés. Il fournit une assistance pour les démarches administratives, les soins de santé, la recherche d'emploi, le transport des effets personnels vers l'Arménie, etc. Le Centre propose également des cours gratuits de langue arménienne et d'intégration.

IGorts, lancé en 2019, invite les professionnels de la diaspora à travailler dans l'administration publique de l'Arménie pour une période d'un an. En quatre ans, 200 Arméniens de la diaspora ont été engagés dans 26 différents services de l'administration. 70% de ces personnes se sont installées en Arménie après la fin de leur contrat et 20% ont continué de travailler dans le secteur public. En 2023, en collaboration avec la fondation Hovnanian, le programme a été étendu à la province de Shirak. Ainsi, 5 spécialistes de la diaspora ont travaillé dans l'administration régionale et à la municipalité de Gyumri. En 2022, le programme

a été inscrit au Recueil des bonnes pratiques de l'OIM (Organisation Internationale pour les Migrations de l'ONU) pour la promotion du rapatriement.

"Le premier gouvernement de la République d'Arménie après son indépendance de 1991, comptait 3 ministres et plusieurs hauts fonctionnaires issus de la diaspora. En 2018, il n'y en avait aucun aux postes de cadre dans la fonction publique" a fait remarquer M. Sinanian. "Notre but est de rouvrir l'administration aux Arméniens de la diaspora et de faire profiter l'État arménien de leurs compétences et capacités professionnelles. Nous visons par ce programme également à introduire de nouvelles mentalités et un pluralisme d'idées en Arménie,".

Un nouveau programme de volontariat professionnel, **Diaspro**, lancé en janvier 2024, permet aux spécialistes de la diaspora d'apporter leur potentiel de conseil et d'expertise en ligne ou hors ligne au développement du travail des organes de l'État et des collectivités locales dans cinq domaines: santé publique, affaires sociales, droits humains, économie, tourisme.

Le programme d'été éducatif "**Pas vers la maison**", créé par l'ex-ministère de la diaspora, donne aux adolescents âgés de 13 à 18 ans l'opportunité de passer deux semaines en Arménie. Chaque année 600 jeunes découvrent ainsi leur patrie et renforcent leur identité arménienne. Vu la popularité de ce programme - en 2023, 1200 demandes ont été reçues - le bureau du Haut-commissaire a décidé d'élargir ce programme à 800 participants pour l'été 2024.

"Jeune ambassadeur de la diaspora" est un programme d'un an destiné aux jeunes de 22 à >>>

ԱՐԶԱԿԱՆԳ

www.artzakank-echo.ch

6 numéros par année
Prix d'abonnement annuel: CHF 30.-

58, Rue de la Terrassière - 1207 GENEVE

CCP 12-17302-9

IBAN CH07 0900 0000 1201 7302 9

Responsable de publication: Maral Simsar

Tél. + 41 (0)78 892 93 31

artzakank@yahoo.com

VISITE À GENÈVE DE ZAREH SINANYAN, HAUT-COMMISSAIRE AUX AFFAIRES DE LA DIASPORA

➤➤➤ 35 ans qui participent à un cours de deux semaines en Arménie, le reste du temps étant consacré au travail dans leurs communautés respectives. Ce programme donne aux jeunes l'opportunité d'élargir leur compréhension de la réalité arménienne et vise à soutenir leur implication dans la vie communautaire et à accroître l'efficacité de leurs activités tout en contribuant à la formation et au développement de la coopération entre les différentes communautés de la diaspora.

Par ailleurs, M. Sinanyan a évoqué des projets en cours comme la constitution d'une base de données sur le potentiel de la diaspora et la nomination de commissaires aux affaires de la diaspora pour différentes communautés, ainsi que l'émission des obligations (*Diaspora Bonds*) sur le modèle de *Israel Bonds* qui est encore en phase d'étude. Il a également annoncé la tenue du 21 au 24 septembre prochain du deuxième *Sommet mondial arménien* deux ans après le premier dans un format innovant.

Après cette présentation, le Haut-commissaire a répondu aux questions du public sur des sujets divers tels que la nomination des commissaires de la diaspora, les changements dans les livres d'histoire, les relations tendues entre l'Église apostolique arménienne et les autorités, les sentiments d'incompréhension dans la diaspora par rapport à la défaite de l'Arménie dans la guerre de 44 jours et aux développements qui l'ont suivi, ainsi qu'au fait que les symboles qui ont rassemblé les Arméniens depuis l'indépendance soient mis de côté, la possibilité d'avoir des représentants de la diaspora dans le Parlement arménien, etc.

Certaines interventions du public ont fait allusion à des conflits existant au sein de notre communauté, ce qui n'était pas du ressort du Haut-commissaire aux affaires de la diaspora. Quelques commentaires du public ont laissé apparaître un manque de connaissance sur le sujet de la part des personnes qui les ont exprimés.

Dans ses réponses aux critiques contre le gouvernement arménien, M. Sinanyan a jeté la responsabilité sur l'ancien régime. Même si l'on pourrait lui donner raison pour une grande partie de ses arguments, on s'attendait à ce qu'il joue un rôle de rassembleur en essayant de combler le fossé qui

existe entre le gouvernement arménien et une partie de la diaspora. Comme il a souligné à juste titre à la fin de la soirée: «*Actuellement, le gouvernement arménien est confronté à un défi existentiel. Nos voisins veulent nous détruire. Ils essayent tous de se débarrasser de nous par différents moyens et nous devons y faire face tous ensemble*», il est d'autant plus important de mettre fin à ce climat malsain dans les relations entre l'Arménie et des tranches de la diaspora.

Il est évident que ce travail doit se faire dans les deux sens. «*Pourquoi n'y a-t-il pas eu de réunions de préparation dans la communauté?*» s'est demandé Alain Navarra-Navassartian dans sa conclusion. «*Je suis extrêmement étonné que nous ne soyons pas capables de créer une réflexion collective. (...) Ce n'est pas le problème de l'État arménien, c'est notre problème*».

En effet, il n'y avait eu aucune préparation - la rencontre ayant été fixée sans consulter les associations et membres actifs de la communauté - ce qui aurait pu contribuer à engager un débat de fond constructif au cours duquel des questions pertinentes bien formulées et exprimées seraient posées.

M. S.

Malgré le temps limité dont disposait M. Sinanyan lors de cette visite à Genève, *Artzakank* a réussi à s'entretenir brièvement avec lui après l'inauguration du stand arménien au Salon du Livre le 6 mars 2024.

Artzakank: Monsieur Sinanyan, quels sont les moyens que vous mettez en œuvre pour encourager le rapatriement? Quels sont les problèmes rencontrés par les rapatriés? Combien de personnes se sont-elles adressées au Bureau du Haut-commissaire aux affaires de la diaspora à ce jour? Quels sont les pays de provenance des rapatriés?

Zareh Sinanyan: Nous ne mettons pas en œuvre des moyens pour encourager le rapatriement mais le développement économique, la libéralisation de la société ainsi que les différentes réformes entamées ces dernières années dans les secteurs de la santé, de l'emploi, de l'éducation etc. offrent davantage d'opportunités aux Arméniens de vivre et de créer dans leur patrie. Le nombre d'Arméniens désireux de s'installer en Arménie est très élevé mais le plus grand obstacle est le défi sécuritaire auquel notre pays fait face en ce moment.

De 2019 à 2023, notre bureau a traité 20 000 demandes liées au rapatriement en provenance de 15 pays, principalement de la Russie et du Moyen-Orient. Le but de notre Centre d'intégration est d'accompagner les nouveaux arrivants dans leurs démarches en vue d'obtenir des titres de séjour, de trouver du travail, de scolariser leurs enfants, etc. ➤➤➤

VISITE À GENÈVE DE ZAREH SINANYAN, HAUT-COMMISSAIRE AUX AFFAIRES DE LA DIASPORA

»»» Nous leur offrons des cours de langue et des formations pour parfaire leurs connaissances ou changer d'orientation professionnelle.

A. Quels sont les domaines dans lesquels les hommes d'affaires de la diaspora investissent? Quels sont les problèmes qu'ils rencontrent en Arménie? Quel rôle joue le Bureau du Haut-commissaire aux affaires de la diaspora dans la promotion des investissements?

Z.S.: Les investissements de la diaspora se font dans les domaines à forte perspective de croissance tels que le tourisme, l'hôtellerie et l'accueil, les services et la haute technologie qui a une part importante dans l'économie de l'Arménie. Les autres secteurs porteurs sont l'agriculture, avec l'introduction de nouvelles cultures et *smart farming*, et l'énergie, notamment l'énergie solaire et verte.

La plupart du temps, ce sont les hommes d'affaires qui s'adressent à nous et nous leur présentons le milieu des affaires et les différentes directions de développement. Beaucoup d'Arméniens préfèrent investir et réaliser des bénéfices dans leur patrie mais il est important d'assurer les conditions nécessaires.

Le problème principal que les hommes d'affaires rencontrent est la bureaucratie qui n'est pas propre à l'Arménie. Dans tous les pays, le monde des affaires est confronté à des obstacles étatiques. N'oublions pas que l'Arménie est une république ex-soviétique avec une tradition de corruption. Actuellement il n'existe pas de corruption systémique et nous aidons les investisseurs à surmonter les obstacles bureaucratiques.

A. La devise du Bureau du Haut-commissaire aux affaires de la diaspora est: "*Arménie puissante - Diaspora puissante*" et l'un des moyens pour y parvenir indiqués sur le site de votre Bureau est la promotion de la formation dans la diaspora d'une identité centrée sur l'État. Comment pensez-vous atteindre ce but?

Z.S. Nous avons un sérieux problème dans la diaspora qui existe également dans une moindre

Nouvelle publication

SE LIVRER POUR EXISTER de Nora Bariguián

Nora Bariguián a grandi en France voisine entourée de livres. Elle donne vie à sa passion, en publiant son premier livre

"*Se Livrer pour Exister?*".

Un recueil de poésie retraçant vingt ans de questionnement sur le sens de la vie.

Le passage de l'adolescence à l'âge adulte, avec toutes les difficultés, doutes et expériences que cette transition peut générer.

Un appel à la vie dans son entièreté, dévoiler en toute vulnérabilité.

A l'image de son auteure, le livre regroupe des poèmes en plusieurs langues; français, anglais avec une goutte d'espagnol.

Le livre est disponible à la Librairie Culture et Saveurs de Genève. ■

mesure en Arménie dont les habitants bénéficient des services fournis par l'État. Nos compatriotes de la diaspora n'ont pas une perception approfondie de l'État du fait qu'ils n'y vivent pas. L'État a besoin de soins, assurés principalement par les habitants de l'Arménie. Pendant 1000 ans - sans compter la période du Royaume de Cilicie - notre peuple était privé d'État ce qui explique la faible perception qu'il a de l'État. Nos compatriotes de la diaspora pensent qu'il est possible de maintenir l'État en l'aimant depuis l'étranger. Il est important de comprendre que l'existence d'un État implique des sacrifices. Sacrifice ne signifie pas forcément de mourir pour la patrie - quoiqu'il en faut si nécessaire - mais de développer l'économie, de payer des impôts, de défendre les frontières, de dépenser de l'argent afin que l'État puisse subvenir aux besoins de ses habitants et assurer sa pérennité. L'idée semble très logique et compréhensible mais ce n'est pas le cas. La diaspora ne perçoit pas l'Arménie comme un État mais comme un lieu où vivent les Arméniens. L'Arménie est beaucoup plus que cela. L'Arménie est le seul endroit au monde où non seulement vivent des Arméniens mais ils y vivent comme ils veulent, dans un esprit arménien, et ont la chance de pouvoir continuer d'y vivre à l'avenir en gardant leur identité. C'est ce que nous devons comprendre et faire comprendre à nos compatriotes de la diaspora. ■

(Propos recueillis par Maral Simsar)

(Photos de la page Facebook de
Diaspora High Commissioner's Office)

2023 Թ. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐՆ ԱՐՑԱՆՈՒՄ. ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱԶՔԵՐՈՎ

«Ամրոց» ազգային զարգացման հիմնադրամի (<https://amrots.foundation/>) «Ծիլ» երիտասարդ հեղինակների աջակցության ծրագրի նպատակն է բացայայտել այն ստեղծագործ երիտասարդներին, ում աշխատանքներն առնչվում են ազգային արժեքներին ու ինքնութեանը: «Ծիլ» Ծրագրի (<https://germ.am/>) շրջանակներում անցկացվում են ամենամեայ գրական ստեղծագործական մրցույթներ:

2024 թուականի մրցույթի թեման էր «2023 թ. սեպտեմբերն Արցախում. ականատեսի աչքերով»:

Այս համարում մեր ընթերցողներին կը ներկայացնենք մրցույթի «ակնարկ/իրաւապատում» անուանակարգում խրախուսական մրցանակ ստացած՝ 19-ամեայ Վիկա Աբգարյանի գրութիւնը:

Խմբ.

* * *

Ես չեմ նեղանում սեպտեմբերից ես նեղանում եմ ինձնից, քեզնից, նրանցից ու Արցախից ու ականատես եղած մեր փորձութիւններից:

Սեպտեմբերն էր. յոզնած մարդիկ, հիասթափուած կեանքից, հերթերից ու կես հացի համար գիշերները անբուն մնալուց, մի կեանքից, որը օրեցօր մեզ կանգնեցնում էր հարցի առջև. եթէ վերջնայ ուսույթի պաշարները՝ 1կգ մակարոնը, եգիպտացորենի հատիկներով ու խոզի համար նախատեսուած թեփով պատրաստուած հացը, ինչպէս պետք է մարդիկ պահպանէին իրենց գոյութիւնը:

Արցախում շուտ ցրտեց, մեր դժուար բախտից էր երևի. չկար ջեռուցում, լոյսը 12 ժամեայ գրաֆիկով անջատում էին: Ինչ անէինք ցրտին մի կերպ դիմանում էինք մի օրով, որ յաջորդը, երևի, կը նախորդանայ:

Ծննդեանս օրն էր: Հայրիկիս զանգեցին, որ սահմանային լարումն էին ու կուտակումներ կան շտապ պետք է ներկայանայ:

Հայրս կանգնեց իմ դիմաց ու ասաց, որ ներեմ նրան, քանի որ չի կարողանալու այդ օրը ինձ շնորհաւորել և զնաց: Մայրս եկաւ ու տուեց ինձ հայրիկիս նուէրը, որը պետք էր հայրս տար, սակայն զինուորական էր ու նուիրուած ծառայում էր հայրենիքին:

Յաջորդ օրը ասում էին, որ հանդարտ է ամէն ինչ, հայրս եկաւ, բայց ոչինչ չասաց, նրանից ինչ որ բան իմանալը անհնար էր. պահում էր ռազմական ամէն մի գաղտնիքը:

- Դէ եթէ պապան եկալա, ուրեմն լաւա լի,- այսպէս էինք մտածում:

Երեքշաբթի օրն էր սեպտեմբերի 19-ը՝ ես երազում պատերազմ էի տեսել, բայց չէի հաւատում, որ մի փոքրիկ Ստեփանակերտի համար կրկին կ'ապրենք պատերազմական օրերի սթրեսի շղթան:

Չնայած դասի, մայրս առաւօտը 6 անց կէս էր տնից դուրս գալի, որ ոտքով կարողանայ հասնել դպրոց՝ չուշանալու համար. տրանսպորտ չկար մեր աղքատ, բայց յարմար քաղաքում:

Դասի էինք, յանկարծ հայրս զանգեց, զարմացայ, որովհետև նա ինձ դասերի ժամանակ չի զանգում եթէ կարևոր ասելիք չի լինում, անմիջապէս դուրս եկայ: Հայրս ասաց՝ ամէն ինչ թողնենք ու գնանք տուն:

Չգիտէի՝ ինչ անէի, ինչպէս երեխաներին ասէի, որ խուճապ չառաջանար: Որոշեցի սպասել ու սկսեցի հետևել լրահոսին: Նորութիւնները բացակայում էին:

Քաղաքի ամայացած լռութեան մէջ պայթումն լսուեց: Իրար յետևից պայթումի ձայներն, հեռախօսիս զանգերն ու հաղորդագրութիւններն փաստեցին, այն ինչ մի ժամանակ արդէն փաստել էին:

Մարդիկ խուճապահար սկսեցին լացել, նկուղներ մտնել ու վերապրել անցածը: Չցանկացայ նորից մտնել նկուղ, այնքան էինք յարմարուել, հազիւ էի մոռացել 44-օրեայի նկուղային օրերը: Յիշում եմ այդ ժամանակ կանգնեցի նկուղի առջև ու սկսեցի նայել երկնքին, իսկ հրետանին ու տազնապի ազդաշնանն միացուած էին:

«Վերջին թեյխամութիւնն էր կազմակերպել մեր բակի մեծ ու փոքրիկ համախմբող, հոգատար ու բարի Մարիամը ...»

Լուսանկարը՝ Նարինե Այդինյանի (մրցանակակիր մասնակից մրցույթի «լուսանկար» անուանակարգում)

Ես վազելով ու դողալով հասայ տուն, սակայն տանը ոչ ոք չկար: Մայրս անհասանելի էր, եղբայրս չէր վերցնում հեռախօսը, միայն տատիկս ու մի անգամ հայրս են զանգել իմանալու համար ողջ եմ թէ՛ ոչ: Եղբօրս սկսեցի զանգել սոցցանցերով նա պատասխանեց ու ասաց՝ չլացեմ, ապահով տեղում է: Խաբեց: Պայթումի ու տազնապի ազդանշանները պարզ լսում էին: Նկուղում էր նաև մեր հարևանը, ծով հանգստութիւն կար նրա ներսում, այդ պահին նա եղբօրս ասաց, թէ որտեղ մնայ մինչև պայթումների ձայներն մի քիչ հանդարտուեն:

Հանդարտուեց: Մայրս ու եղբայրս եկան տուն: Այդ պահին նորից սկսուեց տազնապը ու վերածնունդներս նորից գնացինք նկուղ: Ամբողջ գիշերը տազնապը միացուած էր ու ձայները չէին դադարում:

Առաւօտեան ասացին, որ հրադադար է, հրադադար է, սակայն ինչ հրադադարի մասին է խօսքը, եթէ մարդիկ խուճապահար գնում էին դէպի օդանաւակայան սեփական կեանքը փրկելու համար: Այդ ժամանակ այնպիսի մի խուճապ էր տարածուել, որ >>>

2023 Թ. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԸ ԱՐՑԱԽՈՒՄ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱԶԶԵՐՈՎ

»»» ադրբեջանական զօրքերը մտել են քաղաք և բոլորիս սպանելու են:

Չայրս տանը չէր: Մենք էինք, մօրաքոյրս ու նրա երեխաները: Նրա ամուսինն էլ էր զինուորական: Թաղամասում մնացինք մենակ:

Սուտ էր թե ճիշտ մինչ օրս չեմ կարող ասել, բայց կարող եմ ասել, որ մեր տնից մենք տեսնում էինք, թե ինչպես էին ադրբեջանցիները կրակ վառում ու միգուցե մեզանով ծիծաղում, որ մոմ էինք վառում, փայտե վառարանի վրայ էինք ճաշ պատրաստում ու չէինք քնում. վախենում էինք:

Չայրս եկաւ ու ասաց, որ վերջ: Վերջ: Յիշեցի ֆիլմից այն հատուածը, որտեղ բարձրաձայն ու լացակումաց ասում է ՎԵՐՋ: Գլխարկը հանեց, նստեց ու նորից ասաց, որ վերջ: Հաւաքու՛՛ք ու մի լացե՛ք այս անգամ էլ թշնամու պայթոււնը կողքովս անցաւ, բայց ողջ մնացի: Վերջին տողը ասաց, որպէսզի չլացեմք: Ես ու մայրս սկսեցինք հաւաքուել: Դրսում նստած որոշեցին, որ յաջորդ օրը առաւօտեան մենք պետք է լքենք Արցախը: Երանի չսէի, երանի խլացած լինէի ու չտեսնէի այս խայտառակ պարտութիւնը:

Սեպտեմբերի 25-ին ժամը հինգին, մենք դարձանք անհայրենիք, անտուն մարդիկ: Ովքեր միայն գնում էին, սակայն չունէին տեղ մնալու, չունէին հարազատ դիմաւորելու:

Երկար ճանապարհ անցանք. երկու օր շարունակ ճանապարհին էինք: Անձրևը չէր հանդարտում, փոքրիկ մանկան նման լացում էր ու չէր ուզում մեզ բաց թողնել, իսկ մենք դաժան մօր նման անտեսում էինք նրա ողբը և շարունակում էինք առաջ գնալ, թեկուզ լացելով: Անցակետն էր, թուրքերը մեզ ստուգում էին յետոյ բաց թողնում: Առանց հարցնելու մտնում էին մեքենայի մէջ, հաշուում, թե քանի հոգի ենք, յետոյ նոր ասում գնացե՛ք: Փառաբանում էին իրենց առաջնորդին, որ կարողացել է մեզ տեղահանել, ու ծաղրում էին մեր առաջնորդին:

Ես երկրորդ անգամ հեռացայ հայրենիքից այս անգամ ինձ հետ բերելով մի բռու հող ու մի շիշ ջուր, որը կը պահեմ սրտիս թանգարանում:

Միգուցե մի օր ես յարմարուեմ նոր կեանքին, բայց տատիկս ու պապիկս երբեք չեն յարմարուելու: Նրանց միտքը, սիրտը տենչում է դէպի իրենց տունն ու հայրենիքը: Նրանց ակնոցները անգամ հրաժարւում են տեսնել այլ սրբութիւններ, միայն տեսնում են Արցախը իր սրբութիւններով հանդերձ:

Ասում են հայրենիքից դուրս մարդիկ նոյնպէս կարողանում են ստեղծել, իրենց գոյութեամբ որևէ չկրկնուող բան անել տուեալ հանրութեան համար:

Չայրենի հողից դուրս, հայրենի հողից ու ջրից հեռու, որտեղ թուում է սարերը քեզ իրենց գիրկն են առել ու օրօրում են յիշողութիւններում, սակայն դու գտնուում ես հեռու ու աշխատում ես ոչ այդ ամէնը տեսնելով:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՂԻՐԵԱՆԻ ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐՆ ԱՐԺԷԶԱԻՈՐ ՆԻԻԹԵՐ ԵՆ ՅԱՆՁՆԵԼ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ-ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻՆ

Ապրիլի 20-ին Հայոց Ցեղասպանութեան Թանգարան-Ինստիտուտում (ՅՑԹԻ) հիւրընկալուել էին Սողոմոն Թեղիրեանի հօրեղբօր որդու՝ Սամուէլի թոռնուհիները՝ Արփի Օսկանեանը և Անուշ Օսկանեան-Օհանեանը, ովքեր իրենց ընտանեկան մասուկները՝ Սողոմոն Թեղիրեանի անտիպ օրագրութիւնը և թուվ ինը լուսանկար, յանձնեցին Հայոց Ցեղասպանութեան Թանգարանին: Այս մասին յայտնում են Թանգարան-Ինստիտուտից:

ՅՑԹԻ-ի տնօրէն Էդիտա Գոգյանը, շնորհակալութիւն յայտնելով բացառիկ նիւթերի տրամադրման համար, յոյս յայտնել է, որ դրանք, մասնաւորապէս օրագրութիւնը, նոր լոյս կը սփռեն ինչպէս Սողոմոն Թեղիրեանի կեանքի, այնպէս էլ հայոց պատմութեան հերոսական էջերից «Նեմեսիս» գործողութեան առանձին դրուագների վրայ: Իր խօսքում Էդիտա Գոգյանը կարևորել է նաև Սողոմոն Թեղիրեանի դատավարութեան նշանակութիւնը ցեղասպանութեան եզրոյթի և կոնվենցիայի ստեղծման հարցում՝ նշելով. «Սողոմոն Թեղիրեանը մերն է, բայց նա նաև աշխարհինն է»:

Այնուհետև ՅՑԹԻ-ի գլխաւոր ֆոնդապահ Գոհար Խաչումեանը ներկայացրել է Հայաստանի տարբեր թանգարաններում և արխիւներում, այդ թուում նաև Հայոց Ցեղասպանութեան Թանգարան-Ինստիտուտում պահուող Սողոմոն Թեղիրեանի լուսանկարները, անձնական փաստաթղթերը և այլն: Արփի Օսկանեանը և Անուշ Օսկանեան-Օհանեանն իրենց խօսքում նշել են, որ երկար քննարկելուց յետոյ հասկացել են, որ Սողոմոն Թեղիրեանի անտիպ օրագրութեան և լուսանկարների տեղը հէնց Հայոց Ցեղասպանութեան Թանգարանն է: Ի նշան երախտագիտութեան՝ ՅՑԹԻ-ի տնօրէն Էդիտա Գոգյանը նուիրատուներին յանձնեց ապրիլսանչորսեան ծաղկաթերթից պատրաստուած շնորհակալագրեր: ■

(panorama.am)

Իմ հայրենիքում անհնար էր նայել մի կետի ու լուռ անցնել, այնտեղ անգամ երկինքն էր խօսում՝ երիտասարդ տղաների անունից: Այնտեղ, որտեղ երկինքը միշտ գեղեցիկ է մեր տղաներն են իրենց հոգով գեղեցկացնում: ■

Վիկա ԱԲԳԱՐՅԱՆ

QUI ÉCRIRA LA VÉRITABLE HISTOIRE DES AZERBAÏDJANAIS EN ARMÉNIE?

par Tatul HAKOBYAN

Ndlr: Cet article a paru en 2017 en arménien sur le site du Centre de Recherches arméniennes ANI (aniarc.am). Nous publions aujourd'hui sa traduction en français compte tenu de sa pertinence et de son actualité.

Ces derniers jours, j'ai lu deux livres, tous deux en russe, d'auteurs azerbaïdjanais. À ma demande, ces livres ont été apportés de Bakou à Tbilissi par un de mes collègues britanniques, Laurence Broers. Les deux livres parlent de l'Arménie. Oui, ne soyez pas surpris, les historiens, les chercheurs et les propagandistes de la république voisine exécutent docilement l'ordre politique qu'Ilham Aliyev a donné à l'Académie d'Azerbaïdjan il y a des années, à savoir prouver par tous les moyens possibles que les Arméniens sont des immigrants non seulement au Haut-Karabakh, mais aussi dans la vallée de l'Ararat.

Dans les milieux scientifiques et pédagogiques à Erevan, il y a probablement des personnes qui se souviennent d'Israfil Mammadov. Il est l'un des derniers Azerbaïdjanais à avoir quitté l'Arménie. Jusqu'à la fin des années 1980, il était vice-ministre de l'Éducation de l'Arménie soviétique et en même temps rédacteur en chef du journal «*Sovet Ermenistan*» en langue azerbaïdjanaise. Aujourd'hui, beaucoup de gens, en particulier la nouvelle génération, ne savent probablement pas que les Azerbaïdjanais de l'Arménie soviétique de plus de 160000 personnes, qui constituaient la plus grande minorité nationale, possédaient des journaux locaux en langue azerbaïdjanaise dans plusieurs régions, en plus du quotidien républicain «*Sovet Ermenistan*».

La troupe du théâtre azerbaïdjanais d'Erevan en 1939
(© aniarc.am)

Autrefois, Mammadov écrivait sur l'amitié entre les peuples arménien et azerbaïdjanais. Après s'être installé à Bakou, il écrit des articles et des livres sur les «souffrances que les Azerbaïdjanais ont subies en Arménie soviétique». Le livre que j'ai lu s'intitule: "Об истории, исконной земле и горкой судьбе азербайджанцев, изгнанных из нынешней Республики Армения" (À propos de l'histoire, des terres ancestrales et du sort amer des Azerbaïdjanais expulsés de l'actuelle République d'Arménie).

Le livre comprend des falsifications de bout en bout. Mammadov a écrit non seulement sur les Azerbaïdjanais de l'Arménie soviétique, mais a commencé son livre depuis les temps anciens et a qualifié les habitants d'Urartu comme des Turcs et des Azerbaïdjanais. Naturellement, la ville d'Erevan et la vallée de l'Ararat ont également été décrites comme azerbaïdjanaises, et la République d'Arménie actuelle comme l'Azerbaïdjan occidental. Il est à noter que Mammadov, qui connaît bien l'arménien, se réfère brillamment aux historiens et auteurs arméniens dans son livre, et la première source azerbaïdjanaise à laquelle il fait référence est Ziya Bunyatov, le faussaire azerbaïdjanais le plus célèbre des années 1960-90.

Il est certain que des livres de cette qualité ne peuvent être pris au sérieux. Cependant, d'un autre côté, après avoir terminé la lecture, je me suis demandé: Qui écrira la véritable histoire des Azerbaïdjanais de l'Arménie soviétique (en Azerbaïdjan, on les appelle *Erazy*, c'est-à-dire Azerbaïdjanais d'Erevan)?

C'est un sujet très important. Si un chercheur étranger veut étudier l'histoire de la Transcaucasie, y compris celle des Azerbaïdjanais d'Arménie, il s'appuiera également sur les livres de propagande de Mammadov et d'autres auteurs. Quel est l'avis des historiens et spécialistes des études orientales en Arménie? N'est-il pas temps d'écrire un volume sur les Azerbaïdjanais de l'Arménie soviétique, sans falsification, ni propagande? Je considère qu'il est nécessaire d'écrire comment Miyasnikyan a fait revenir des dizaines de milliers de Tatars, c'est-à-dire des Azerbaïdjanais, en Arménie soviétique. Il faudrait écrire comment des dizaines de milliers d'Azerbaïdjanais ont été transportés de l'Arménie soviétique vers la plaine de Kura-Araks sur ordre de Staline, mais volontairement. Il est nécessaire d'écrire sur le départ des Azerbaïdjanais de l'Arménie soviétique en 1988-89. Lisez ce que les Azerbaïdjanais écrivent aujourd'hui. Au cours des 70 années d'existence de l'Arménie soviétique, les Azerbaïdjanais constituaient la plus grande minorité ethnique, occupaient des fonctions, possédaient une presse et publiaient des livres, qui sont très probablement conservés dans nos bibliothèques. Et en fin de compte, si les chercheurs, les historiens et les spécialistes des études orientales en Arménie passent à côté de cette période, qui d'ailleurs fait partie de notre histoire, alors les Azerbaïdjanais combleront ce lacune par leurs ouvrages pleins de falsifications et de haine contre les Arméniens.

Le deuxième livre que j'ai lu est signé Rafiq Safarov «Изменение этнического состава населения Иреванской губернии в XIX-XX веках» (*Changements dans la composition ethnique de la population de la province d'Erevan aux XIXe et XXe*) >>>

EVIAN: ÉPILOGUE POUR LA STATUE DE LA POÉTESSE, RÉCUPÉRÉE PAR L'AZERBAÏDJAN

par Juliette BAROT

Depuis quelques mois, la présence d'une statue de la poétesse azerbaïdjanaise à Evian est devenue un problème diplomatique. Le sujet paraît désormais clos car le pays a fini par récupérer cette représentation de Khourchidbanou Natavan, début mars.

La statue était installée depuis 2017 dans le jardin dédié à la ville d'Ismaïlli (Azerbaïdjan), sur les bords du Léman. Les deux communes avaient signé une charte d'amitié en 2015 et Ismaïlli avait offert ce cadeau en hommage à la poétesse.

Une volonté de l'Azerbaïdjan

Fin décembre, l'objet a été dégradé, souillé par de la peinture rouge et abîmé. La Ville d'Evian a alors déposé plainte et contacté des entreprises pour remettre en état la statue. «*On avait commencé à envisager son nettoyage et sa réparation, relate le directeur général des services. Les échanges avec l'ambassade de l'Azerbaïdjan, qui était intervenue au nom de la ville d'Ismaïlli, étaient tendus. Finalement, ils ont refusé qu'elle reste à Evian et signifié qu'ils voulaient la récupérer.*» Le temps d'organiser ce départ, la statue de Khouchidbanou Natavan a été retirée début mars. «*Ce n'était pas notre volonté. Elle avait toute sa place dans ce jardin*», précise Xavier Parisot.

Des relations diplomatiques tendues

Les liens entre Evian et ce pays du Caucase étaient revenus sur le tapis depuis que la situation internationale s'est dégradée, avec l'assaut du pays dans le Haut-Karabagh en 2020. En septembre, une nouvelle offensive militaire a été menée dans cette région contestée, en Arménie.

En décembre, les listes d'opposition avaient demandé à la majorité de débaptiser officiellement ce jardin, lors du conseil municipal. Quelques jours plus tard, la statue était dégradée et l'évènement repris

QUI ÉCRIRA LA VÉRITABLE HISTOIRE DES AZERBAÏDJANAIS EN ARMÉNIE?

»»» siècles). Sur la couverture se trouve une image du vieil Erevan, que l'auteur considère comme une ville azerbaïdjanaise. Sur l'autre côté du livre on voit le célèbre mausolée turkmène non loin d'Erevan, que l'auteur considère à nouveau comme azerbaïdjanaise. Tout au long du livre, l'ethnographe Safarov tente de convaincre le lecteur que la province d'Erevan, qui au XVIIe siècle s'appelait *beylerbeylik* de Chukhur-Saad, est un territoire azerbaïdjanaise à l'origine.

En fait, avec le traité de Qasr-i-Chirin (Zuhab) de 1639, l'Arménie, qui avait perdu son statut d'État en 1045, fut divisée pour la deuxième fois entre l'Empire ottoman et l'Iran safavide. Les Ghadjars divisèrent les terres arméniennes sous leur contrôle - l'Arménie orientale - en deux unités administratives: les *beylerbeyliks* de Chukhur Said (Erevan et Nakhitchevan) et du Karabakh (Grand et Petit Syunik, Gandzak-Ganja). Les deux *beylerbeyliks* étaient dirigés par les khans de la dynastie Ghadjar, qui siégeaient à Tabriz.

Dans son livre, Safarov a utilisé de nombreuses sources, notamment arméniennes. Contrairement à Israfil Mammadov, l'ouvrage de Rafiq Safarov peut paraître beaucoup plus sérieux et crédible aux chercheurs étrangers, notamment débutants. En fait, en écrivant ce livre, l'objectif de Safarov n'était pas de raconter la véritable histoire, mais de prouver que la province d'Erevan est une terre ancestrale de l'Azerbaïdjan, aujourd'hui privée de son peuple «indigène».

Je ne pense pas que les historiens et spécialistes des études orientales en Arménie devraient s'opposer aux faussaires azerbaïdjanaise en écrivant des livres de propagande à caractère non historique, non scientifique et non académique, comme c'est le cas en Azerbaïdjan. Écrire de tels livres est beaucoup plus facile et prend moins de temps. Enfin, il faut comprendre que de tels livres ne peuvent avoir de valeur historique et être pris au sérieux. Cependant, il est impératif de disposer de volumes historiographiques sérieux en langues étrangères sur les Azerbaïdjanaise de l'Arménie soviétique, ainsi que sur les éléments mongoles-tatares, turques, turkmènes, perses et kurdes, qui pendant des siècles après la chute des Bagratides, ont ravagé et se sont installés à la fois en Arménie historique et sur les territoires arméniens, aujourd'hui appelés République d'Arménie. ■

T.H.

par l'agence de presse azerbaïdjanaise. «*On a sûrement été qu'un vecteur de la relation difficile entre l'Azerbaïdjan et la France*», analyse le directeur général des services. ■

(lemessager.fr)

"ENGAGE ARMENIA" À GENÈVE

Il y a une dizaine d'années, rares étaient les Arméniens de la diaspora qui s'expatriaient en Arménie. Aujourd'hui, ils ont une présence visible dans différents secteurs de la capitale arménienne non seulement à titre individuel mais également à travers les organisations qu'ils ont créées pour avoir un impact sur l'avenir du pays.

Du 6 au 13 mars 2024, une équipe formée des représentants d'un nombre de ces organisations a sillonné huit grandes villes européennes (Londres, Amsterdam, Bruxelles, Paris, Alfortville, Genève, Lyon, Marseille) à la rencontre des communautés arméniennes. Un événement interactif - le forum *Engage Armenia* - a eu lieu dans chacune de ces villes en collaboration avec des partenaires locaux, pour repenser et revitaliser le lien et l'engagement de tous les Arméniens avec l'Arménie.

Le forum de Genève, organisé à l'hôtel Warwick, bénéficiait du soutien de toutes les associations arméniennes sur place. Il fut un succès avec plus de 100 participants dont beaucoup de jeunes. L'évènement, modéré par Vicken Bayramian, a permis aux intervenants*, d'âges et d'horizons divers, et venant de pays différents, de raconter leur parcours, de partager leurs expériences réussies et de présenter les différentes façons de s'engager en Arménie. Le programme, très intense, comportait des domaines variés tels que le volontariat, les stages professionnels, le mentorat, l'entrepreneuriat social, le développement touristique, l'éducation, le consulting aux investisseurs etc. Le format interactif de l'évènement a donné la possibilité au public de poser des questions et de dialoguer directement avec les intervenants.

Dans une interview réalisée par Olivier Merlet pour le *Courrier d'Erevan*, Vartan Marashlyan, co-fondateur et directeur de Repat Armenia, avait évoqué le but de *Engage Armenia* sur fond des événements traumatisants qui ont frappé le peuple arménien depuis 2020:

"Malgré ces temps d'incertitudes et de défis, rappelons-nous que l'Arménie existe depuis de nombreux siècles, depuis des milliers d'années. La nation arménienne a toujours survécu. Elle a pu le faire parce qu'un groupe d'Arméniens passionnés du monde entier, en Arménie-même et dans la diaspora, a pris des mesures concrètes pour prévenir et surmonter les épreuves qu'elle traverse encore aujourd'hui.

Le moment est venu, de nouveau. Alors qu'une certaine partie de la nation reste sans voix ou même

nie les défis à relever, une partie de notre mission auprès de la diaspora consiste à essayer de trouver un nombre conséquent de personnes et d'organisations prêtes à combiner leurs efforts afin de tirer la nation et le pays de cette situation très difficile.

Il est très important de redémarrer, maintenant, à neuf. [...] Parce que les chocs et les traumatismes peuvent aussi être stimulants, pousser à agir ensemble, de manière professionnelle, parce que les défis sont aussi des moments d'opportunités."

(© UAS)

Les défis sécuritaires, entre autres, auxquels est confrontée l'Arménie freinent certes le rapatriement d'un plus grand nombre d'Arméniens de la diaspora mais les intervenants très motivés et inspirants de *Engage Armenia* ont désigné plusieurs autres moyens d'engagement pour l'Arménie.

S'agissant des défis sécuritaires, Sevan Kabakian, directeur régional de *Birtright Armenia*, a indiqué dans son introduction que lui et ses confrères/consoeurs pouvaient aider la diaspora à abandonner son approche émotionnelle envers l'Arménie. *"Nous n'avons aucune garantie sécuritaire pour vous. Par contre, nous sommes collectivement responsables pour créer ces garanties"* a-t-il fait remarquer. *"Nous devons travailler tous ensemble pour que l'Arménie devienne un pays prospère. Assurer la sécurité d'un pays est la tâche de toute la nation. Elle ne dépend pas seulement des personnes qui défendent ses frontières mais aussi de chaque Arménien où qu'il soit."* ■

M.S.

(*) Représentants des organisations *Birtright Armenia & Armenian Volunteer Corps, Via Fund* (pour l'entrepreneuriat social), *ReArmenia platform, Armenia the Hidden Track* (Comité du tourisme), *Move2Armenia, Hub Artsakh, Optimize* (consulting), *M.A.M.* (Ecole arménienne en ligne), *Eqwefy, National Network Media Cultural Platform Foundation* et *RepatArmenia*. (Voir aussi <https://engage-armenia-fr.repatarmenia.org/>).

AlpWebMaster
WEBSITES FOR PROFESSIONALS
www.alpwebmaster.com

info@alpwebmaster.com
Rue de la Banque 3, CH-1700 Fribourg
Tel: +41 58 580 0770
Koryun 7 str., AM-0025 Yerevan
Tel: +374 41 808 998

IT Solutions • Web & Logo Design • Web Development • Custom Admin Panel

PREMAT S.A.

IMPORT & EXPORT

9, RUE DES ALPES

CH - 1201 GENEVE

TEL. 022 731 69 35

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԸ ՄԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԵԼԵԷԶՆԵՐՈՒՄ

ՆԱՌԱ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

«Ես հայ եմ, եղել եմ, կամ ու կը լինեմ հայ, և իմ ստեղծագործությունը, իմ ամբողջ գործունեությունն ամենից առաջ պատկանում է իմ հարազատ ժողովրդին և իմ հայրենիքին՝ Հայաստանին...», – մեծանուն երգահան Արամ Խաչատրեանի հաւատամքի, երդման պես հնչող խօսքերն են:

Ծնունդ է Քոջորիում (Թիֆլիսի մտակայքում) 1903 թուականի յունիսի 6-ին՝ Եղիա Խաչատրեանի ընտանիքում: 1913 թուականին ընդունում է Թիֆլիսի «Կոմերցիայի դպրոց»-ը, բայց նախընտրում է երաժշտությունը: Որոշ ժամանակ ինքնուրոյն սովորելով նուագել փողային գործիքներ՝ անդամակցում է մի փողային նուագախմբի:

1921 թուականին Արամ Խաչատրեանի երբայր Սուրենը Արամին տանում է Մոսկուա, որտեղ Արամն ընդունում է «Գնեսինի երաժշտական քոլեջ»: 1929 թուականից Արամն ուսանում է Մոսկուայի կոնսերվատորիայում՝ յայտնի ռուս կոմպոզիտոր և ուսուցիչ Մյասկովսկու դասարանում: Աւարտում է կոնսերվատորիան փայլուն գնահատականներով՝ ներկայացնելով իր առաջին խոշոր աշխատանքը՝ «Առաջին սիմֆոնիան»: Այս ժամանակահատվածում նա գրում է նաև երաժշտություն թատրոնի համար, «Վալենսիական այրի» շարքը, «Դիմակահանդես»-ը: 1939 թուականին Խաչատրեանը գրում է իր առաջին բալետը՝ «Գայեանե»-ն:

1936-1947 թուականները ամենաարգասաբերն էին Խաչատրեանի կեանքում: Նա գրում է երաժշտություն ներկայացումների և ֆիլմերի համար: 50-ականներից Խաչատրեանը դասաւանդում է Գնեսինի անուան ինստիտուտում և Մոսկուայի կոնսերվատորիայում:

Արամ Խաչատրեանը մահացաւ 1978 թուականի մայիսի 1-ին: Նա թաղուած է Երևանի Կոմիտասի անուան զբօսայգու Հայ Մեծերի պանթէոնում:

Արամ Խաչատրեանի ծննդեան 120-ամեակի յոբելեանական միջոցառումներով յագեցած տարուայ նախագծերից մէկն էլ մեծ երգահանին նուիրուած «Արամ Խաչատրեան» անգլերէն պատկերազարդ ժողովածուն է (թարգմանիչ՝ Ստելլա Լորեցեան, 21 x 29,7 սմ. չափսի 260 էջ): Տպագրական բարձրորակ, գեղատիպ հատորը 33 կրթութեան, գիտութեան, մշակոյթի և սպորտի նախարարութեան աջակցութեամբ լոյս է ընծայել «Արմաւ» հրատարակչութիւնը 1000 օրինակ տպաքանակով: Աշխատութիւնը հետաքրքիր է ոչ միայն Խաչատրեան արուեստագետի կեանքի իրողութիւնների ու փաստերի իւրատիպ շարադրանքով, այլև արժեքաւոր նորայայտ նիւթերի հրատարակմամբ: Ժողովածուում Խաչատրեանին ինքը առաջին դէմքով է պատմում իր մասին:

Արամ Խաչատրեանի տուն-թանգարանի տնօրէն Արմինէ Գրիգորեանի խօսքով, «Մեր առջև մի շատ կարևոր խնդիր է կանգնած և այն արդիական է միշտ. մեր մեծերին, մեր մշակոյթը ներկայացնել ամբողջ աշխարհին, և այս անգլերէն ժողովածուն իր ծաւալով առաջինն է Արամ Խաչատրեանի պարա-

գայում»: Գրքում զետեղուած են Արամ Խաչատրեանի մտորումները, խոհերը, ասոյթներ նրա մասին, նրա և նրա հզօր արուեստի մասին օտարերկրեայ երաժիշտների և մամուլի գնահատականները, նամակներից հատուածներ, նաև բացառիկ լուսանկարներ՝ դարի մեծանուն արուեստագետների հետ, ազդագրեր, էսքիզներ, Խաչատրեանի երաժշտական գործերի ցուցակը և ձեռագիր նոտաներ՝ Արամ Խաչատրեանի տուն-թանգարանի հաւաքածուից: Մեծ տեղ են զբաղեցնում նաև նորայայտ նիւթերը, ինչպէս նաև գունաւոր ու սեւ-սպիտակ հարիւրաւոր լուսանկարները: Ժողովածուում կարևորուել է մատուրոյին ներկայացնելը համապարփակ՝ ընդգծելով նրա հայկական ինքնութիւնը: Յատկապէս շեշտադրուած է հայկական սփիւռքի հետ Խաչատրեանի ջերմ ու անխզելի կապը:

Արամ Խաչատրեանի տուն-թանգարանի գլխաւոր ֆոնդապահ Անահիտ Շահմանեանի փոխանցմամբ, «Խաչատրեանը ոչ միայն հայ է իր երաժշտութեան մէջ, այլ նաև իր ողջ հոգով, իր սրտով, իր գործունեութեամբ: Նա երբեք չի մոռացել իր արմատների մասին և հպարտացել է իր արմատներով»:

Ընթերցողը մատուրոյի հետ համաքայլ ընթանում է նրա կեանքի ուղիով՝ առնչուելով բազմաթիւ հետաքրքիր փաստերի, նշանակալի իրադարձութիւնների, նրա կեանքի յիշարժան էջերի հետ:

Փաստական հարուստ նիւթով և հանրային մեծ հետաքրքրութիւն ներկայացնող աշխատութիւնը բազմաթիւ ջերմ արձագանգներ է ստացել ընթերցողներից, ինչն էլ ժողովածուն կազմողներին ոգևորել է մօտ ապագայում այն հրատարակել հայերէնով. «Մենք ինքներս պէտք է ճանաչենք մեր մեծերին, և դա առիթ է, որ այս ժողովածուն մօտ ապագայում կարողանանք ներկայացնել այլ լեզուներով, նաև մայրենի լեզուով», – յաւելեց տիկին Գրիգորեանը:

Ժողովածուում ներկայացուած է նաև մուլտիմեդիա բովանդակութիւն. QR կոդերի օգնութեամբ ընթերցողները կարող են ունկնդրել Խաչատրեանի ամենասիրուած ստեղծագործութիւնների արխիւային բացառիկ ձայնագրութիւնները հեղինակի և նշանաւոր երաժիշտների կատարմամբ: Հասանելի են նաև եզակի և փաստագրական տեսանիւթեր:

TAP՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԾՃԳՐԻՏ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՈՎ

«Հայաստան Ծրագիրը» (The Armenia Project կամ պարզապես TAP) իր պաշտոնական մեկնարկը կատարեց 4 ապրիլին՝ հանրության առջև բացուած յայտարարելով իր կայքէջը՝ www.armeniaproject.org: Հիմուած իբրեւ ոչ-հասութաբեր կազմակերպութիւն մը, TAP-ի առաքելութիւնը կ'ընդգրկէ լրագրութիւնը եւ լրատուական ու հաղորդակցութեան միջոցները՝ հիմնական նպատակ ունենալով խթանել Հայաստանի ժողովրդավարական եւ տնտեսական զարգացումը միջազգային գետնի վրայ:

Գործելով Հայաստանէն եւ իր հասանելիութիւնը ծաւալելով աշխարհի տարածքին, TAP կը կեդրոնանայ հիմնական երեք ոլորտներու վրայ՝ դիւրացնել լրագրողներու այցելութիւնը Հայաստան՝ մեր հայրենիքին մասին ականատեսի վկայութեամբ գեկուցելու եւ զանոնք ներգրաւելու, որ գրեն մեր մշակոյթին, ժառանգութեան եւ աշխարհաբաղաբական իրողութիւններուն մասին դասական եւ թուայնացած մամուլին մէջ: Տակաւին, TAP պատրաստ է ներդրումներ կատարելու երիտասարդ լրագրողներու, influencer-ներու եւ լրատուական արդի միջոցներու մասնագետ երիտասարդ տարրերու պատրաստութեան մէջ:

Հ.Հովնանեան ընտանիքի հիմնադրամի նախագահ Էտել Հովնանեան յայտնեց, թէ TAP-ը կը միտի Հայաստանի ներշնչող պատմութիւնը տարածելու աշխարհի մէջ՝ հետամուտ ըլլալով Հայաստանի մօտեցումներու ու հայեացքներուն եւ տարածաշրջանային իրականութեանց ճշգրիտ անդրադարձին արեւմտեան լրատուամիջոցներուն մէջ: TAP-ի գաղափարը ծնունդ առած է 2020-ի պատերազմէն ետք՝ Հ.Հովնանեան հիմնադրամի եւ Թուֆենբեան հիմնադրամի համագործակցութեամբ ու զօրակցութեամբ՝ խումբ մը միջազգային հաղորդակցութեան մասնագետներու:

Իր հիմնադրութենէն ի վեր, TAP իրագործած է տարբեր նախաձեռնութիւններ՝ լոյս սփռելով Հայաստանի աշխարհաբաղաբական տեսադաշտին, մշակութային հարստութեան, զարգացող արհեստագիտութեան եւ զբօսաշրջութեան զարգացման վրայ: Նշանակալից ձեռքբերումները կ'ընդգրկեն լրագրական շրջապտոյտներու կազմակերպումը դէպի Հայաստան, միջազգային մամուլին մէջ Հայաստանին մասին բացը կամրջելու աշխատանքներ, ինչպէս նաեւ՝ Հա-

ԱՐԱՄ ԽԱՀԱՏՐԵԱՆԸ ՄԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԵԼԵԻՉՆԵՐՈՒՄ

»»» Մեծ արուեստագետին նոր լոյսի ներքոյ ներկայացնող գիրքը ինչպէս արհեստավարժ երաժիշտների, այնպէս էլ երաժշտասերների լայն շրջանակի համար է:

Եւ ուրեմն մենք էլ ճանաչենք, գնահատենք ու սիրենք մեր մեծերին՝ նախևառաջ պահպանելով նրանց ժառանգութիւնը: Ինչպէս հայ ժողովրդի մէկ այլ տաղանդաշատ զաւակը՝ Համո Սահեանն է Խաչատրեանին բնորոշել. «Նա մեր փոքրութեան առապելի մեծ հերթումը եղաւ, մեծերի հետ չափուելու խորհուրդը եղաւ փոքրաթիւ մեր ժողովրդի: Դարձաւ բաղաբակրութեան մեր վկայականը...»:■

Լ.Դ.

(Գեղարդ)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է ԵՐՈՒԱՆԴ ՓԱՍՊՈՒՔԵԱՆԻ «ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ» ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԵՒ ՆԻԹԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ

Լոյս տեսած է վաստակաշատ պատմաբան Երուանդ Փամպուբեանի «ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ» փաստաթուղթերու եւ նիւթերու ժողովածուն՝ որպէս «ՎԷՄ մատենաշարի» 8-րդ հատորը:

252 էջէ բաղկացած այս հատորը կը ներառէ ազգային հերոսին 1901-1914 թթ. նամակներն ու գրութիւնները, որոնք կը պահուին ՀՀԴ Կեդրոնական արխիւին մէջ: Յառաջաբանին հեղինակն է պատմական գիտութիւններու դոկտոր Ամատունի Վիրապեան:

յաստանի մասին ակնարկներու եւ յօդուածներու հրապարակումը միջազգային առաջնորդող լրատուամիջոցներու եւ ընկերային ցանցերու մէջ:

TAP-ի տնօրէններու խորհուրդի նախագահ Արտա Նազերեանի համաձայն, կազմակերպութեան ռազմավարական նպատակն է հետեւիլ Հայաստանի մասին շրջող տեղեկութիւններուն եւ ճշդել զանոնք ժամանակակից եւ վաւերական լրատուութեամբ: TAP-ի առաքելութեան մաս կը կազմէ նաեւ լրագրական կրթութիւնն ու մասնագիտական զարգացումը՝ սեմինարներու, առցանց լսարաններու եւ վարժողական դասընթացներու միջոցով:

Նշենք, որ TAP ամբողջ էջ մը ծանուցում-յայտարարութիւն հրապարակած էր Washington Post-ի եւ New York Times-ի մէջ 2023 սեպտեմբերին Ազրայէճանի կողմէ Արցախի շրջափակումը բնարկելու նպատակով գումարուած ՄԱԿի Ընդհանուր ժողովին եւ Միացեալ Նահանգներու ծերակոյտի ժողովներուն ընթացքին:

TAP աշխատանքային գործակցութիւն հաստատած է նաեւ Հայաստանի մէջ գործող «EVN Report» եւ «Civilnet» անգլիալեզու լրատուական միջոցներուն եւ Հայաստանի ամերիկեան համալսարանին հետ: ■

(darperag21.net)

RÉSUMÉ DES ACTIVITÉS DU COMITÉ SUISSE DU FONDS ARMÉNIE AU COURS DES DERNIÈRES ANNÉES

- **2019:** Le dernier rassemblement européen du Phonéthon annuel à Paris a eu lieu pour le Comité Suisse du Fonds Arménie en novembre 2019. Pour des raisons de coût et d'organisation, nous avons dû déplacer à l'année suivante cette activité annuelle à Genève.
- **2020:** Le Phonéthon 2020 a eu lieu au Centre Arménien de Genève en soutien à l'aide humanitaire à l'Artsakh, avec la participation de nombreux compatriotes et de bénévoles.
- **2021:** Le Covid et ses conséquences ont empêché la tenue du Phonéthon 2021.
- **2022:** Le Phonéthon 2022 n'a pu avoir lieu faute de bénévoles et de personnel.

Nous avons réussi à organiser le Phonéthon 2023 au Centre Arménien de Genève. Nos circulaires ont été envoyées le 1er novembre et le Phonéthon s'est déroulé du 17 au 19 novembre 2023.

L'objectif du Phonéthon 2023 était de collecter des dons pour soutenir directement les Arméniens déplacés d'Artsakh et de financer des projets humanitaires en leur faveur.

En 3 jours consécutifs, nous avons passé environ 800 appels à nos amis et compatriotes en Suisse avec la participation de quelques bénévoles. L'effort en valait la peine, nous avons obtenu un succès bien satisfaisant en récoltant environ CHF 18'000 de promesses de don.

Mais ce n'était pas tout! Notre modeste succès a été couronné par de nouveaux dons qui ont abouti à une somme totalisant CHF 32'000 de dons reçus sur le compte bancaire du Comité Suisse du 1er novembre au 31 décembre 2023. Ces dons nous permettront de contribuer au soutien direct à nos compatriotes déplacés de force de l'Artsakh et pour réaliser un projet à long terme visant à intégrer les femmes d'Artsakh dans le monde du travail. Pour des détails supplémentaires voir la fin de l'article.

Au nom de l'équipe des bénévoles et du Comité Suisse du Fonds Arménie, je tiens à remercier infiniment tous nos donateurs et donatrices pour leur générosité. Et encore, nous vous remercions pour la confiance que vous nous accordez et pour votre soutien continu..

Aide humanitaire

Le soutien du Fonds arménien au peuple d'Artsakh déplacé de force

Depuis le début de l'agression azerbaïdjanaise contre l'Artsakh en septembre 2023, le Fonds pan-arménien *Hayastan Hamahaykakan Himnadram*, avec le soutien de son réseau mondial, a été activement engagé à répondre aux besoins immédiats de nos compatriotes déplacés du Haut-Karabakh.

Considérant la réinstallation des personnes déplacées de force à travers les régions de la République d'Arménie, le Fonds Arménie s'est concentré sur les régions les plus densément peuplées comme Syunik, Vayots Dzor, Ararat, Armavir, Aragatsotn, Kotayk et Gegharkunik.

Compte tenu de l'ampleur de la crise humanitaire par la suite des vagues forcées de personnes déplacées, le Fonds Arménie a choisi de coordonner et de mettre en œuvre le soutien à la distribution de biens par l'intermédiaire d'organisations non gouvernementales partenaires régionales.

Grâce à une coopération efficace, environ 200 tonnes d'aide humanitaire ont été distribuées aux familles nécessiteuses des régions mentionnées.

Cette assistance comprenait des kits alimentaires et d'hygiène, des vêtements chauds, des lits, des literies, couvertures, radiateurs, etc.

Les groupes cibles parmi les familles déplacées ont été sélectionnés sur la base de critères spécifiques:

- Socialement vulnérable
- Familles nombreuses
- Personnes handicapées
- Familles avec un membre décédé
- Personnes âgées
- Mères célibataires

Au total, 62 000 bénéficiaires ont reçu une aide humanitaire, dont environ 20 000 personnes bénéficiant des centres de soutien créés à Kornidzor pendant les jours de déportation.

Projet adopté en 2024

En plus de l'aide humanitaire, Le Comité Suisse du Fonds Arménie a adopté le projet suivant pour l'année en cours. >>>

Les curiosités

MAYRIK HAYRIK

par Diana ZARGAROVA

L'inquiétude est un trait héréditaire chez les parents arméniens.

Attendre des heures pour te savoir rentré. Remplir discrètement ton sac pour te savoir rassasié. Recoudre un pantalon par-ci, donner des médicaments par-là, être cuisinier, médecin, couturier, cordonnier, psychologue, banquier, chauffeur, botaniste, conseiller polyvalent et assistant tout-terrain.

La hotline մարմ, պարմ.

Oui, ils sont inquiets, il y a de quoi. Le monde pèse sur leurs épaules, à les voir en tout cas l'on y croit; comment s'est passé l'examen de ta sœur, et toi, le dîner de ce soir, les habits à laver, l'avenir des enfants, si on aura des petits-enfants. Dans les lignes qui creusent leurs beaux visages l'on voit le poids des années, l'on voit, dans son incarnation la plus vraie, la plus pure et la plus éprouvée, la vie, simplement. Elle est là.

L'on ne se souvient pas de ses premiers cris dans le monde, de ses chutes et de ses caprices. Pourquoi ne pas avoir conservé des photos de cette époque? Bien occupés à t'élever. Pas besoin. Ces images, elles sont dans la moindre de vos ridules.

Personne ne travaille aussi dur, et moi je le sais, votre peau brune et vos yeux noirs le disent tout haut, votre dos qui se voûte m'inquiète, à mon tour, inquiète que vous vous inquiétiez autant et aussi peu de vous. Leur force, leur tendresse, ce sont des rocs, battus par la marée, jusqu'à ce que se forme à l'intérieur une perle, les cœurs les plus sincères. En rentrant du travail, ils te rappellent encore de ne pas marcher pieds nus, parce qu'attraper froid est vraiment le pire des fléaux, de ne pas sortir si c'est ton ami qui conduit, trop dangereux. Tu es absolument et formellement sûr qu'il a bien un permis?

Les études. Plus préoccupés que toi au sujet de tout ce qui te concerne, ils te rappellent tes obligations,

RÉSUMÉ DES ACTIVITÉS DU COMITÉ SUISSE DU FONDS ARMÉNIE AU COURS DES DERNIÈRES ANNÉES

Formation professionnelle et employabilité favorisée:

Ce projet vise à fournir des programmes éducatifs sur mesure concentrés sur les compétences pratiques et la formation professionnelle alignés sur les besoins actuels du marché du travail dans diverses régions. Plus précisément, il vise à doter les femmes déplacées d'Artsakh de compétences pertinentes pour l'emploi. La deuxième phase du projet consiste à préparer ces femmes à de nouvelles opportunités d'emploi en leur fournissant les fournitures et l'équipement nécessaires pour appliquer les compétences acquises et générer des revenus.

Le coût de financement est de 30 000 USD et ce projet offrira une formation professionnelle à 50 femmes. ■

Pour le Comité Suisse du Fonds Arménie
Noubar Guedeikian

Contact: avedis_kizirian@hotmail.com
Tel.: +41(78) 625 5161

des succès, ne pas s'attendre à des félicitations extasiées; ils étaient comme ça aussi à ton âge, et n'en attendent pas moins.

C'est si facile d'oublier que dans chacun de leurs gestes se cache une pensée pour nous. C'est rare.

Je voyais chaque jour autour de moi des parents n'ayant d'égard que pour leur confort personnel, laissant leurs enfants se débrouiller, à peu près. Peut-être est-ce normal, peut-être ne l'est-ce pas, ce qui est certain est que ce n'est pas ce que j'ai connu.

Ils ne ménagent pas leur peine. Et c'est si facile de l'oublier. Certains jours, ils te racontent leur passé dans le lointain univers soviétique, étudiants, le froid dans la maison en hiver, l'incrédulité devant un jeans, le chemin interminable chaque jour jusqu'au lieu d'études. Et tu ne te souviens plus pourquoi tu te plaignais.

Dans leur ton se mêlent de la nostalgie et de la rancœur lorsqu'ils en parlent.

Ils ont tout laissé derrière. Ça aurait été tellement plus simple de rester là-bas. Mais non. Il y a nous. Et rien d'autre ne compte.

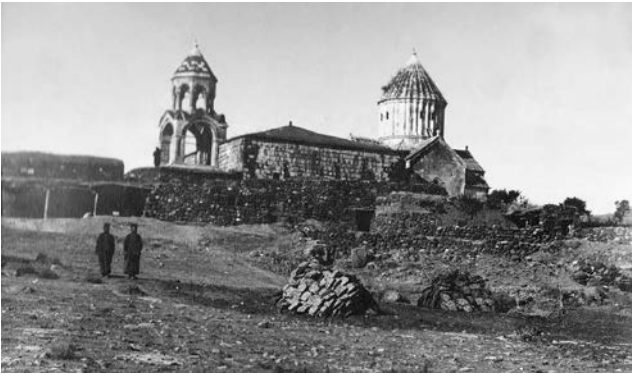
La seule conclusion valide à tirer du fait qu'ils ont toujours été là est qu'ils le seront toujours.

Quand parfois je pense que je suis l'enfant de ces gens-là... ■

ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Յայտնի է, որ 1915 թ. հայոց ձեռագրերն ուրոյն պատմութիւններով են անցել իրենց փրկութեան ուղին: Դրանցից մէկը Լիմ մենաստանի վանահայր Յովհաննէս վարդապետ Յիւսէանի նախաձեռնմամբ Վասպուրականից ձեռագրերի փրկութեան և Սուրբ Էջմիածին տեղափոխման առաքելութիւնն էր:

Ապրիլեան կոտորածի օրերին Յովհաննէս վանահայրը հոգում էր թէ՛ վանքի շէն մնալու, թէ՛ ձեռագրերի և թանկարժէք սպասքի պահպանման, թէ՛ հազարաւոր անմեղ հայերին Լիմում ապաստան տալու և մահից փրկելու խնդիրները: Լիմ կղզում նա կազմակերպել էր պաշտպանութիւն, որի արդիւնքում նաւերով կղզի էին հասել և փրկուել շուրջ 12 հազար մարդ՝ այնտեղ մնալով մինչև մայիս ամիսը, երբ հայ կամաւորական խմբերը և ռուսական զօրքերը մտան Վասպուրական: Յովիս ամսին ռուսական զօրքերի ժամանակաւոր նահանջը ստիպեց կոտորածից ողջ մնացած հայութեանը բռնել գաղթի ճանապարհը:

Յովիսեան մեծ գաղթի ժամանակ Արևելեան Յայաստան գնացող ժողովրդի հետ Յովհաննէս վանահայրը և Կտուց մենաստանի միաբան Ստեփան վարդապետը Սուրբ Էջմիածին են տանում ձեռագրերի առաջին խմբաբանակը: Այդ գրչագրերից 17 ընտիր նմոյշներ ներկայացնելով Գևորգ Ե. կաթողիկոսին՝ Յովհաննէս վանահայրը դիմում է Վեհափառին՝ խնդրելով Վասպուրականից բերուած ձեռագրերը պահել Մայր Աթոռում: Նա ստանում է հայրապետի օրհնութիւնը վերադառնալու Վասպուրական՝ ձեռագրերը և սրբազան սպասքը փրկելու նպատակով:

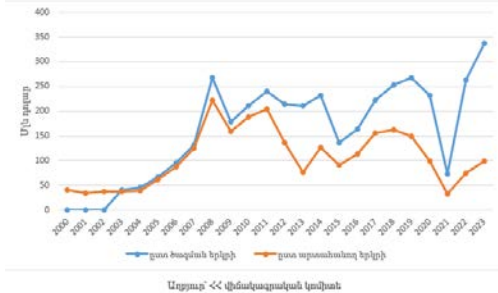
1915 թ. օգոստոսին ռուսական զօրքերի և հայ կամաւորների առաջխաղացումը հնարաւորութիւն է ստեղծում հայութեան համար վերադառնալ Վասպուրական: Վեհափառի ցուցումով Յովհաննէս վարդապետը, Ստեփան վարդապետը, Աղթամարի վանքի միաբան Դանիէլ վարդապետ Չարոյանը և Թիֆլիսի Կովկասեան թանգարանից նրանց միացած հնագետ, պատմաբան Սմբատ Տեր-Աւետիսեանը հաւաքում են Աղթամար, Լիմ և Կտուց կղզիներում մնացած ձեռագրերը, Վարազավանքում գտնուածները, Վանի եկեղեցիներում պահպանուածները և 1916 թ. յունուարին Յովհաննէս վրդ. Յիւսէանի գլխաւորութեամբ բերում Սուրբ Էջմիածին:

Մայիս ամսին Յովհաննէս վարդապետը Վասպուրականի տարբեր վայրերից գտած ևս մի խումբ ձեռագրեր է ուղարկում Սուրբ Էջմիածին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐԵԿԻԱՅԻ ՄԻՋԵՒ ԱՊՐԱՆՔԱՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ 2000-2024 Թ.Թ.

Հայաստանի Հանրապետութեան (ՀՀ) և Թուրքիայի Հանրապետութեան միջև առևտրատնտեսական յարաբերութիւնները ձևաւորուել են 90-ականների սկզբին՝ Հայաստանի անկախութեան հռչակումից և Թուրքիայի կողմից ՀՀ-ի անկախութիւնը պաշտօնապէս ճանաչելուց յետոյ:

Չնայած այն հանգամանքին, որ Հայաստանի և Թուրքիայի միջև ցամաքային սահմանը միակողմանիօրէն (թուրքական կողմից) փակ է սկսեալ 1993թ-ի ապրիլից, այդուհանդերձ երկու երկրների գործարարները քայլեր են ձեռնարկել միմիանց միջև առևտրատնտեսական յարաբերութիւններ հաստատելու համար:

Այսպիսով 2000-2023թթ Թուրքիայի Հայաստան արտահանումների թուրք (ըստ արտահանող երկրի) գտնուում են զարգացման միջին մակարդակի վրայ՝ 40.46 մլն-ից հասնելով 99.7 մլն դոլարի: Իսկ ըստ ծագման երկրի՝ արտահանումների թիւը զգալիօրէն աճել է՝ 0-ից հասնելով 337.07 մլն դոլարի: 2024թ առաջին եռամսեակում Թուրքիայից Հայաստան արտահանումները կազմել են 124.000 դոլար:

Նշենք, որ Թուրքիայից Հայաստան ներմուծում է շուրջ 600 անուն ապրանքատեսակ, իսկ Հայաստանից Թուրքիա արտահանում է ընդամենը 20 տեսակ ապրանք (հիմնականում ոսկի, խոշոր եղջերաւոր անասունների կաշի, խմիչքներ և այլն):

Երկու երկրների առևտրաշրջանառութիւնը հիմնականում պայմանաւորուած է թուրքական կողմի որոշմամբ՝ արգելել հայկական ապրանքների ներմուծումը Թուրքիա, թէ ոչ: Հայկական արտադրութեան ապրանքները, որոնք յայտնուում են Թուրքիայում, տեղափոխուում են անձնական ուղեբեռով: Թուրքիայի և Ադրբեջանի կողմից Հայաստանի տնտեսական շրջափակման պայմաններում թուրքական արտադրանքը Հայաստան է առաքւում Վրաստանի տարածքով: ■

(ermenihaber.am)

Այսպէս, 1915-1916 թթ. փրկուում է շուրջ 1440 միաւոր: Այս մեծ հաւաքածուին աւելանում են նաև գաղթականների բերած սակավաթիւ մատենաները:

Մատենադարանում այժմ պահուում է Մեծ եղեռնի ժամանակ Վասպուրականից տեղափոխուած աւելի քան 1470 ձեռագիր: ■

(matenadaran.am)

UNE JOURNÉE À VAYOTS DZOR

par Philippe DERSARKISSIAN

Une silhouette trapue, toute de noir vêtue, se détache dans l'embrasure étroite de la porte: Un seuil inondé de lumière; La vieille dame vient de gravir avec beaucoup d'efforts, les huit marches assez hautes qui la conduisent en surface, et puis, se ressaisissant, elle se hâte... Mais avec lenteur, pour vaquer à ses occupations et disparaître dans la lueur du jour au milieu des touristes. Je l'avais vu prier, serrant sa petite croix dans sa main, allumer une bougie et puis s'en aller. Comme si depuis notre enfer elle rejoignait la lumière. Curieuse allégorie.

Moi-même, depuis en bas je ne vois que ce puits de lumière et le ciel diaphane.

Je suis dans un tombeau, dans un demi-sous-sol, d'une église, certes, mais qui a un plan très particulier: Soit vous descendez avec prudence les hautes marches, pour accéder à un tombeau soit vous montez avec précaution à l'oratoire par deux escaliers très étroits et en porte-à-faux situés sur la façade et qui se rejoignent à la pointe d'un triangle matérialisé par la porte de cet oratoire dont je vous donnerai quelques précisions un peu plus bas. Il est lui-même couronné d'une rotonde avec ses douze colonnes dressées sur un tambour cylindrique et qui supportent un dôme conique, une évocation de la voute céleste.

Nous sommes à un peu plus de 120 kms d'Erevan, dans la région de Vayots Dzor, que j'apprécie tout particulièrement, dans le complexe monastique de Noravank.

En ce lieu, vous découvrirez deux églises, Sourb Astvatsatsin (Sainte Mère de Dieu) qui fut achevée en 1339 et encore la deuxième église de Sourb Karapet, la plus ancienne, construite entre 1216 et 1227.

Noravank est un joyau enchâssé dans un cirque montagneux semi-circulaire aux parois abruptes et d'un rouge profond, bâti au sommet d'un canyon, et qui surplombe une rivière (l'Amaghou).

Il était l'un des centres religieux et culturels les plus importants de l'Arménie médiévale et fut fondé en 1105 par l'évêque Hovhannes, ancien abbé de Vahanavank. Peu avant cette période, en 989, Hovhannès «le scribe» copia un évangile pour le prêtre Stepanos, c'est l'évangile d'Etchmiadzine, avec ces pages miniaturisées, l'un des plus beaux exemples, et sans doute, parmi les plus anciens, et célèbres surtout, de l'art de la miniature arménienne, au passage, et même si je l'ai déjà évoqué ici il y a quelques temps: Allez au *Matenadaran* pour, entre autre, comprendre cet art.

Hovhannes fit ériger la première église de Sourb Karapet, car le sultan seldjoukide lui donna un titre pour sa construction en remerciement de l'aide de Hovhannes pour avoir guéri son fils. Cette première église fut donc construite entre le IXème et le Xème siècles dont il subsiste les vestiges encore très visibles aujourd'hui car elle fut complètement détruite par un tremblement de terre et reconstruite quelques mètres plus haut, sur le même site d'où le nom de Noravank, littéralement le «nouveau monastère» (mais après tout le Pont Neuf à Paris, n'est pas si «neuf»: Il fut construit sous Henri III en 1577...).

Devenu évêque, Hovhannes va fonder un monastère, suivi par d'autres moines et surtout aussi par son frère, le prince Hamtum qui enrichira ce monastère, qui deviendra un centre religieux de premier ordre dans la région, aussi avec l'acquisition d'une douzaine de fermes dans les alentours proches de ce centre.

En 1154 Hovhannes meurt et sera enterré sur ce site.

Alors la deuxième église de Sourb Karapet sera édifée entre 1216 et 1227 à un jet de pierre de la Sourb Karapet originale (détruite par un séisme) sur ordre du prince Liparit Orbelian. Sous les auspices de cette noble famille qui gouverna la région de Siounik, le complexe était le lieu de résidence des évêques de cette région, avec son scriptorium qui produisit des miniatures avec une présence religieuse permanente jusqu'au XIXe siècle.

La façade occidentale de Sourb Karapet (dans le tympan supérieur au sommet pointu) est éton->>>

UNE JOURNÉE À VAYOTS DZOR

►►► nante avec la représentation humaine de Dieu, avec ses yeux en amande, créant Adam à son image auquel une colombe donne le souffle de la vie avec la scène de la crucifixion et la présence de la Vierge qui évoque que l'humanité perdue par le péché du premier homme sera sauvée grâce au sacrifice du Christ.

Vous trouverez aussi, au mur nord de cette église, un ajout: La chapelle Sourb Grigor qui contient d'autres tombes de la famille princière.

Et puis je reviens à «l'oratoire» de Sourb Astvatsatsin (Sainte Mère de Dieu). Un oratoire est en fait une chapelle privée avec un accès volontairement assez difficile au second niveau d'un bâtiment: C'est un mausolée dynastique réservé aux seuls membres de la famille princière locale et des hauts dignitaires du clergé. C'est la raison pour laquelle il est situé assez haut.

On retrouve ce procédé dans certains édifices musulmans Seldjoukides ou même à Eghvard (à 15 kms d'Erevan): Dans la chapelle Sourb Astvatsatsin (Sainte Mère de Dieu) où les escaliers sont visibles au niveau de l'entrée, mais juste tout en haut dans l'appareil du mur (3 marches de part et d'autres) et donc nous pouvons imaginer que les fidèles «autorisés» n'y avaient accès que par des échelles de bois,

Donc à Noravank, Sourb Astvatsatsin, est en réalité une église commémorative, financée par le prince Burtel Orbelian, un monument funéraire, sans rez-de-chaussée mais uniquement un rez inférieur qui est un caveau familial, et pour nous un lieu de recueillement, et encore son étage supérieur (en forme de croix) qui est accessible uniquement avec ses fameux escaliers en façade.

Sourb Astvatsatsin (Sainte Mère de Dieu) est l'œuvre de Momik, un architecte, un sculpteur, un miniaturiste, un enlumineur qui l'a entièrement conçu et ce fut aussi son œuvre posthume, son tombeau est proche de l'église et si nous ne connaissons pas sa date de naissance nous savons qu'il est mort en 1333.

Momik se distingue par ses Khatchkars, ses «dentelles de pierre» et la finesse de ses sculptures par l'emploi d'un outil: Le trépan, qui permet une sculpture tout en finesse et en précisions extrêmes.

Vous trouverez l'un de ces khatchkars à Etchmiadzine, ses manuscrits qu'il a enlumines sont présentés à Vienne (au centre mékhitariste), aussi au *Matenadaran*.

J'ajoute pour finir, que Noravank mais aussi la haute vallée de l'Amaghov sont placés depuis 1996 sur la liste arménienne du patrimoine mondial de l'UNESCO.

SALON DU LIVRE ET DE LA PRESSE DE GENÈVE ÉDITION 2024

Salon/du/Livre

Palexpo - Genève

6-10 mars 2024

«Résistance(s)» était le thème du stand arménien du Salon du Livre de Genève qui s'est tenu à Palexpo du 6 au 10 mars 2024.

"Après la tragédie vécue par les Arméniens du Haut-Karabagh (Artsakh), le trouble a gagné les esprits de tous les Arméniens, en diaspora comme sur le territoire national. [...]"

Résister, c'est refuser la fatalité et sortir du grand "désenchantement". La création artistique, littéraire, le travail des historiens ou toute œuvre d'analyse sont des opérateurs du corps social, permettant de penser notre condition et de penser de nouvelles possibilités."

(Extrait du dossier de presse)

Le stand arménien, animé par Alain Navarra-Navassartian (président de *Hyestart*), responsable programmatique, a tenté, avec ses invités de renom, d'envisager les nouvelles configurations géopolitiques, de mieux cerner le parcours de figures tutélaires comme celles des époux Manouchian, de déjouer les forces de l'habitude avec de jeunes créateurs, et s'est intéressé aussi à l'atteinte faite à l'héritage culturel arménien durant la guerre et ses suites, de Jérusalem au Haut-Karabagh.

Le stand a été inauguré le 6 mars par Zareh Sinanyan, Haut-commissaire aux affaires de la diaspora de la République d'Arménie, qui était de passage en Suisse. Un hommage a été rendu à Charles Aznavour pour le centenaire de sa naissance en présence de ses deux fils, Nicolas et Misha ►►►

Alors, avant de vous quitter voici le programme pour l'un de vos futures voyages en Arménie:

En partant d'Erevan, direction le monastère de Khor-Virap, le creuset de notre religion, ensuite quelques photos du mont Ararat et direction Areni: Quand il y a du bon vin la gastronomie n'est pas loin! Et vous déjeunerez ici avec pourquoi pas la visite de la grotte, le lieu emblématique où fut produit pour la première fois, le vin, il y a 5 500 ans...

Ensuite direction Noravank et retour à Erevan.

Si cela ne s'appelle pas une belle journée... ■

Ph. D.

SALON DU LIVRE ET DE LA PRESSE DE GENÈVE ÉDITION 2024

➤➤➤ Aznavour. Les enfants de l'école Topalian ont honoré sa mémoire en chantant quelques-unes de ses chansons.

Le premier invité du jeudi 7 mars fut Guillaume Toumanian, artiste et fondateur de MENK, projet artistique et culturel visant à valoriser et à célébrer la culture arménienne par le prisme des artistes vivants, arméniens et issus de la diaspora, mais aussi non-arméniens ayant un vécu avec l'Arménie.

Les autres invités de la journée, Taline Ter Minassian et Jean-Robert Raviot ont présenté leurs derniers ouvrages: "*Sur l'échiquier du grand jeu. Agents secrets et aventuriers (10e-21e siècles)*" (Nouveau monde Eds), pour la première et "*Le logiciel impérial russe*" (Éditions de l'Artilleur), pour le seconde.

Le deuxième jour était consacré au couple Missak et Mélinée Manouchian panthéonisés le 21 février 2024. Plusieurs auteurs de publications récentes dédiées à ces figures emblématiques de la Résistance étaient présents au stand arménien: Claire Mouradian, Astrig Atamian et Denis Peschanski pour "*Manouchian. Missak et Mélinée Manouchian, deux orphelins du génocide des Arméniens engagés dans la Résistance française*" (Éditions Textuel); Houry Varjabédian, éditrice et traductrice de "*Mélinée Manouchian. MANOUCHIAN. Témoignage suivi de poèmes, lettres et documents inédits*" (Éditions Parenthèses, Collection Diasporales), et Stéphane Cermakian, traducteur de "*Missak Manouchian, Ivre d'un grand rêve de liberté. Poésies*" (Éditions Points, Collection Poésie).

Cette journée s'est clôturée avec la présentation du Projet entre France et Arménie "Sois l'ange" par Michel Hallet-Eghayan et Bruno Miachon. Il s'agit d'un dialogue entre littérature, poésie, musique et danse contemporaine réalisé par cinq musiciens arméniens (*Ensemble Assonance*), quatre danseuses françaises (*Compagnie Hallet Eghayan*), un narrateur et guitariste (Michel Petrossian) et un narrateur et chorégraphe (Michel Hallet-Eghayan)

Le programme du samedi 9 mars annonçait des intervenants habitués du stand arménien. Ainsi, Maxime Yevadian a présenté son livre "*Arménie, un atlas historique*" (Sources d'Arménie). Puis, c'était au tour de Gaïdz Minassian d'exposer son analyse de la situation géopolitique en mettant l'accent sur l'importance de renforcer l'État arménien comme objectif prioritaire. Il a ensuite dédié son dernier livre "*Arménie-Azerbaïdjan, une guerre sans fin? Anatomie des guerres post-soviétiques. 1991-2023*" (Editions passés composés).

Après une rencontre avec le photographe Antoine Agoudjian autour de son œuvre, Claude Moutafian a présenté son dernier ouvrage: "*Jérusalem et les Arméniens*" (Les belles lettres). Il a été suivi par l'archevêque Khajag Barsamian qui était venu de Rome pour expliquer la menace existentielle à

laquelle est confrontée le Patriarcat arménien de Jérusalem ces derniers temps.

Azniv Aslikyan, responsable de la formation des guides touristiques à la fondation KASA, était la première invitée du dimanche 10 mars. Elle a présenté son livre sur les nouveaux vins arméniens. Le deuxième livre de la journée était "*Politiques de la mémoire*" (Éditions Amsterdam), présenté par son auteur Pierre Tevanian. Ce dernier a passé la parole à deux jeunes du mouvement *Charjoum* de France, qui ont fait un exposé des activités de leur organisation. Le dernier intervenant était Guévork Aivazian, artiste plasticien, fondateur de Aivazian Editions.

(© Page Facebook de Maral Wurry)

Tous ces ouvrages ainsi qu'un grand nombre d'autres livres étaient exposés sur le stand et les bénévoles aidaient les visiteurs dans leur choix de livres à acheter.

Inutile de rappeler le rôle pivot d'Alain Navarra-Navassartian dans la réussite du stand arménien. Comme les années précédentes, il a non seulement assuré la programmation, l'animation et la modération des débats, mais a aussi donné trois conférences avec les thèmes suivants: *La protection de l'héritage culturel arménien du Haut-Karabagh. Entre indignations inutiles et violences antipatriarcales, un ethnocide en marche; L'affiche rouge. Que nous dit l'image?; Centenaire de la naissance du cinéaste et plasticien Sergei Parajanov (1924-1990).*

Enfin, la popularité du stand arménien est en grande partie attribuable au coin restauration. Les mets délicieux sucrés et salés préparés par des membres de la communauté et servis par des bénévoles ont permis aux visiteurs de prolonger les échanges sur les ouvrages présentés ou de simplement passer des moments agréables.

Pour conclure, l'édition 2024 du stand arménien a été marquée par une absence, celle d'Annie Mesrobian, la cheville ouvrière de la mise en œuvre de cet événement depuis ses débuts, pour cause de maladie. Nous lui souhaitons bon rétablissement et espérons la revoir au Salon du livre 2025. ■

M.S.

Portrait

TAMARA HUSSIAN

par Lerna BAGDJIAN

Nous sommes nombreux à avoir repéré l'arcade en travaux, où malgré les bâches qui ont recouvert les vitres de l'angle de l'un des carrefours les plus emblématiques de Genève durant plusieurs mois, l'inscription en doré "ANOUCH" n'est pas passée incognito.

Ouvert depuis le mois de février, le restaurant-librairie "Anouch" est tenu par Tamara Hussian, cheffe franco-arménienne de 32 ans ayant grandi à Annecy, entourée de montagnes, et chez qui la culture arménienne s'est transmise par la cuisine. Voilà déjà quatre ans que son conjoint et elle se sont attelés à ce projet. À droite, l'entrée du restaurant Anouch; à gauche, l'entrée de la galerie Wilde; tenue par son partenaire Barth Pralong. Un tandem créatif qui fait fureur et s'inscrit à merveille à la charnière du quartier des Banques et de Plainpalais.

Tamara trouve son inspiration au carrefour de ses origines et des pérégrinations culinaires de l'Orient à l'Occident qui ont éveillé ses sens et sa créativité sans limite.

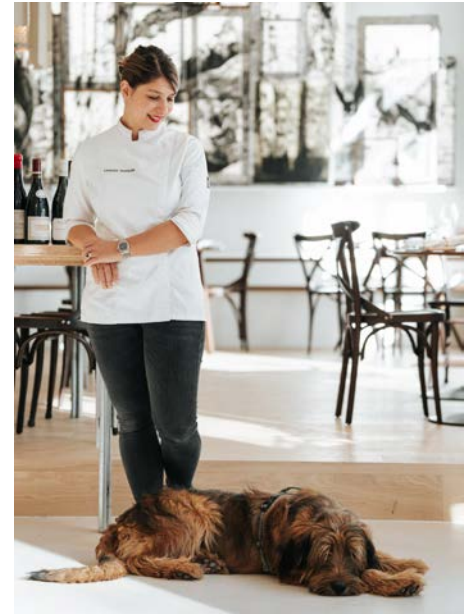
Inscrite initialement à la faculté d'histoire de l'art, et ayant "la flemme" de passer ses rattrapages après être tombée malade, elle dévia vers un apprentissage à l'âge de 19 ans après avoir travaillé en plonge en parallèle de ses études et avoir eu le déclic pour la cuisine. Elle se forme au Clos des Sens, trois étoiles Michelin, puis au Bleu Nuit, avant de se lancer comme Cheffe indépendante. Avec l'objectif d'apprendre la langue de ses ancêtres, elle se rend en Arménie durant plusieurs mois en 2017, où elle a effectué de nombreux projets et visites culinaires.

Ouvert du mercredi au samedi, son restaurant propose 20 couverts au maximum pour assurer un service de qualité. Tamara se rend régulièrement au Marché de Plainpalais auprès de ses producteurs favoris; elle privilégie les produits locaux, de saison et de qualité, tout en ne ménageant pas sur les épices ou petites touches venues d'ailleurs.

Chez Anouch, "on ne veut pas d'un restaurant figé dans le temps."

Tamara s'accommode aux événements professionnels ou festifs, la carte varie selon ses humeurs et ses trouvailles, et le samedi, c'est l'incontournable brunch oriental! Et une fois que le rythme intense des premiers temps sera passé, pourquoi pas des ateliers sous différents formats.

Se rendre au restaurant Anouch, c'est plonger dans un univers où le moindre détail, des ronds de serviette martelé à l'assaisonnement bien dosé, a été étudié avec soin: une décoration sensible et réfléchie, des luminaires et mobiliers réalisés avec des objets de récupération à qui une seconde vie a été allouée, une fresque impressionnante signée Andrea Mastrovito ornant le mur du fond - où les plus observateurs auront remarqué la subtile silhouette de l'Ararat - une cuisine ouverte permettant de guigner si c'est votre plat ou celui de la table voisine qui arrive, une petite librairie avec des livres de gastronomie et d'art juchés dans une étagère originale qui nous font voyager.

Tamara Hussian et Kilikia, le gardien des lieux, au restaurant Anouch

Chez Anouch, difficile de sortir de table sans être comblé.

Séduites par le mot "boulgour" sur le menu pour un déjeuner du midi entre amies, nous avons fini nos assiettes bien satisfaites, avec pile de la place pour partager un dessert, la crème brûlée à la fleur d'oranger, accompagnée d'un café savoureux que nous avons particulièrement apprécié, servi dans les belles tasses signées Sirane. Ce n'est pas partout que l'on trouve du bon café à Genève!

Faisant écho aux traditions de l'hospitalité, de l'accueil et du partage de l'Orient, une grande table en bois par l'artiste Rikkert Paauw structure l'espace, et ne peut que vous inviter à partager un verre ou deux, et à passer un bon moment.

Depuis son ouverture, Anouch est complet tous les jours, franc succès. Tamara a toujours voulu un jour être à son compte, elle pense notamment à sa grand-mère paternelle, qui a toujours rêvé d'ouvrir un restaurant.

De cheffe de cuisine à cheffe de chantier; Tamara a le sourire et ne peut que souhaiter "que ça continue comme ça!" malgré les huit mois de retard des travaux de rénovation qui ont été pour elle la plus grande mise à l'épreuve de cette belle aventure qui ne fait que débiter.

Chez Anouch, c'est un peu une histoire de famille; et on se sent un peu chez soi lorsque l'on passe le seuil de la porte. Sa cousine sommelière de formation vous conseillera le meilleur des vins selon vos envies, qu'il soit d'Italie, de France, de Suisse, et bientôt d'Arménie; son acolyte du restaurant le >>>

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՑՈՒՑԱՆՄՈՅՇՆԵՐԸ ԼԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ ԵՆ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԴՈՒԹԵՐԻ ՊԱԼԱՏՈՒՄ ԲԱՑՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՅԱԼԴԵՍՈՒՄ

Հայաստանի Պատմության Թանգարանի 32 ուշագրաւ ցուցանմոյշներ ներկայացուած են Վենետիկի հեղինակաւոր թանգարաններից մէկում՝ Դոժերի պալատում բացուած «Մարկո Պոլոյի աշխարհները. 13-րդ դարի վենետիկեան վաճառականի ճանապարհորդութիւնը» խորագրով միջազգային ցուցահանդէսում:

Ինչպէս «Արմենարես»-ը տեղեկանում է Հայաստանի Հանրապետության Կրթութեան, Գիտութեան, Մշակոյթի և Սպորտի նախարարութեան տարածած հաղորդագրութիւնից, ցուցահանդէսը նուիրուած է իտալացի յայտնի ճանապարհորդ, վաճառական Մարկո Պոլոյի մահուան 700-ամեայ տարելիցին:

Ցուցահանդէսի շրջանակում անելի քան 300 ցուցանմոյշներ են համադրուել Հայաստանից, Իտալիայից, Յունաստանից, Գերմանիայից, Իսպանիայից, Դանիայից, Չինաստանից, Քաթարից և այլ երկրներից: Հայաստանի Պատմության Թանգարանի հաւաքածուից ցուցադրուած են այնպիսի հոյակերտ նմոյշներ, ինչպիսիք են՝ Անիից պեղուած 13-րդ դ. փայտեայ փորագրագարդ գրակալներից մէկը, վագրի և Յովազի մենամարտը պատկերող ոսկեթելի հիւսուածքով մետաքսէ գործուածքի պատառիկը, Անիից և Դուինից պեղուած տարբեր գեղագարդումներով և պատկերներով ջնարակապատ ավսէներ, անօթներ, գաւաթներ, ապակէ հետաքրքիր նմոյշներ, Սպիտակաւոր եկեղեցուց իշխան Ամիր Հասանի որսի տեսարանով բարձրաքանդակը, Կիլիկեան Հայաստանի Լևոն II և Լևոն III արքաների արծաթեայ դրամները և այլ խորհրդանշական նմոյշներ:

Ցուցանմոյշներն ուղեկցում են «Երկու Հայաստանները և Մարկո Պոլոյի մուտքը Ասիա» և «Հայաստան՝ արքայի, գործուածքի, առևտրի և մշակոյթի երկիր» խորագրերով բացատրական տեքստերով ու քարտեզներով, որոնք հնարաւորութիւն են տալիս այցելուներին ճանապարհորդելու Մարկո Պոլոյի ժամանակների միջնադարեան հայկական աշխարհով:

Ցուցահանդէսը գործելու է մինչև 2024 թ. սեպտեմբերի 29-ը: ■

(Armenpress)

ՀԵՏԱԶՐԵՐԻ ՓԱՍՏԵՐ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻ

Քչերին է յայտնի այն փաստը, որ Յովհաննես Այվազովսկին հրապուրուել է նաև հնագիտութեամբ: Եւ ոչ միայն հրապուրուել է, այլև որոշ ժամանակ լրջօրէն զբաղուել է դրանով: Իր մտադրութեան մէջ նա այնքան հաստատակամ էր, որ դիմել էր կայսերական պալատին՝ պեղումներ կատարելու պաշտօնական թոյլտուութիւն ստանալու համար:

Նրան թոյլատրեցին, և Այվազովսկին Թեոդոսիայի մերձակայքում 1853 թուականին սկսեց շուրջ 80 դամբարանների (կուրգանների) պեղումները սեփական միջոցներով:

Սկզբում յաջողութիւնն առանձնապէս չէր ժպտում նրան: Սակայն շուտով մեծ ծովանկարչի ջանքերը պսակուեցին աննախադէպ ձեռքբերումով: Մ. թ. ա. 4-րդ դարի դամբարաններից մէկում նա գտաւ ոչ միայն մի շարք կերամիկական իրեր ու զարդեղէն, այլ նաև այն հրաշքը, որին յետոյ պիտի տային «Թեոդոսիական ականջօղեր» անունը: Դա իրաւամբ արուեստի գործ էր: Հին յոյների կողմից ստեղծուած այդ զարդարանքը բացառիկ էր թէ իր գեղեցկութեամբ և թէ աշխատանքի նրբութեամբ: Սկարիչը ցնծում էր...

Այվազովսկու գտածոն այժմ պահուում է Էրմիտաժի ոսկէ ֆոնդում: ■

Գրականագետ Յովիկ Զարիչեան (ԱԶԳ)

TAMARA HUSSIAN

>>> Bleu Nuit l'accompagne en cuisine, tandis que Tamara s'assurera du contrôle de l'assiette du début jusqu'à la présentation, sans jamais perdre des yeux la salle pour s'assurer que tout soit sous contrôle.

Contemporain et authentique, raffiné et envoûtant; Je vous invite à réserver votre table, et à vous laisser transporter dans le monde culinaire de Tamara Hussian.

Anouch* ella! ■

L.B.

*Anouch est un prénom arménien, qui peut également signifier "doux", "sucré", "que tu savoures bien", ou encore ce que notre cœur a envie d'entendre.

LES CRIMES AZERBAÏDJANAIS PRÉSENTÉS AU COMITÉ DES NATIONS UNIES CONTRE LA TORTURE À GENÈVE

Artak Beglaryan, président de *Artsakh Union*, et Philippe Raffi Kalfayan, représentant de *International and Comparative Law Center* (Centre de droit international et comparé), ainsi que des représentants d'un certain nombre d'autres organisations non gouvernementales arméniennes, ont participé aux discussions du Comité des Nations Unies contre la torture à Genève les 22 et 23 avril 2024. Le Comité examinait le rapport périodique sur l'Azerbaïdjan.

En mars, l'ONG "*International and Comparative Law Center*", l'ONG "*Union for the Protection of the Interests and Rights of the Artsakh People*", la Fondation Tatoyan "*Rights and Justice Center*" et la Fondation "*Arbane*" avaient soumis un rapport conjoint au Comité des Nations Unies contre la Torture, intitulé "Violations de la Convention contre la torture et autres punitions ou traitements cruels, inhumains ou dégradants par l'Azerbaïdjan dans le contexte de la discrimination raciale/ethnique à l'égard des Arméniens".

lors de la séance d'information du Comité contre la torture, Messieurs Kalfayan et Beglaryan ont pris la parole au nom des organisations non gouvernementales, en présentant d'abord les cas de torture azerbaïdjanaise contre les Arméniens sur la base de la haine ethnique en avril 2016. Ils ont souligné que l'impunité de ces crimes azerbaïdjanaïses a conduit à une forte augmentation de la torture et des crimes assimilés en 2020-2023, après quoi l'ensemble du peuple d'Artsakh a été soumis à un siège de dix mois, puis à un déplacement forcé.

Ils ont également soulevé les tortures commis lors des captures d'Arméniens et dans les centres de détention azerbaïdjanaïses. Ils ont fait référence aux informations partagées sur les réseaux sociaux azerbaïdjanaïses ainsi qu'aux témoignages de prisonniers arméniens rapatriés. Dans ce contexte, ils ont mis l'accent sur la nécessité pour la communauté internationale de prendre des mesures actives pour protéger et libérer les Arméniens encore gardés en otage dans les prisons azerbaïdjanaïses.

Prenant part en tant qu'observateurs à la discussion entre les membres du Comité contre la torture et la délégation sur l'Azerbaïdjan, ils ont été témoins de l'insistance du Comité à obtenir des réponses claires de la part de la délégation azerbaïdjanaïse aux allégations présentées.

Todd Buchwald, expert du Comité et co-rapporteur pour le pays, a déclaré que "*de nombreux rapports font état d'abus commis à l'encontre de prisonniers de guerre arméniens. Une vidéo horrifiante montre un soldat azerbaïdjanaïse décapitant un Arménien qui se débat, sous les applaudissements et les encouragements de la foule rassemblée. Quelles mesures ont été prises pour enquêter sur ces cas et*

sur d'autres cas de haine ethnique et pour poursuivre les responsables ?"

Les représentants azerbaïdjanaïses ont fourni un grand nombre de fausses informations, dissimulant leurs crimes de masse, sapant l'essence du conflit du Karabakh, ou justifiant les poursuites contre les prisonniers.

La délégation a déclaré: "*l'Azerbaïdjan rejette les allégations selon lesquelles les prisonniers de guerre arméniens n'ont pas été traités conformément aux Conventions de Genève. Les prisonniers de guerre n'ont pas été torturés et ont reçu les soins médicaux nécessaires. Après la signature de la Déclaration trilatérale, l'Azerbaïdjan a rendu tous les prisonniers de guerre arméniens à l'Arménie*".

La délégation a affirmé que "*le Bureau du Procureur général avait mené des enquêtes concernant le traitement des détenus arméniens filmés sur vidéo. Certains officiers militaires ont été reconnus coupables d'avoir profané des cadavres et des tombes arméniens et ont fait l'objet de sanctions disciplinaires ou de peines d'emprisonnement. Deux personnes ont été condamnées à des peines de prison pour le meurtre de ressortissants arméniens*".

La délégation azerbaïdjanaïse a conclu en disant que "*toute recommandation qui n'est pas basée sur des faits établis et des rapports reçus de sources crédibles ne contribue pas au processus d'examen*".

Kalfayan et Beglaryan ont également eu des réunions de mise à jour et de suivi avec le Haut Commissariat des Nations Unies aux droits de l'homme, le Groupe de travail des Nations Unies sur la détention arbitraire, le Groupe de travail des Nations Unies sur les disparitions forcées ou involontaires et des représentants d'autres ONG à Genève. Au cours de ces réunions, ils ont présenté les crimes azerbaïdjanaïses commis contre les Arméniens et, par conséquent, les questions liées au mandat respectif de ces organes. ■

(Page Facebook d'Artak Beglaryan)

COMMUNICATIONS

DÉCÈS

Mme Vardanoush Sharoyan (mère de Alexi Doudag), survenu le 26 février 2024 en Iran.

M. Berdj Khantrouni survenu le 9 mars 2024 à Genève.

Toutes nos condoléances aux familles endeuillées.

DONS

Pour le repos de l'âme de M. Berdj Khantrouni

À la Paroisse de l'église apostolique arménienne de Genève - région lémanique

Noubar Geudelekian Fr. 500.-

Chaleureux remerciements au donateur.

ENTRE ARMÉNIE ET MOYEN-ORIENT SÉLECTION DE PLATS VÉGÉTARIENS

Maral Hanonik-Wurry

Le végétarisme est un art de vivre qui est devenu populaire ces dernières décennies. Le nombre de ses adeptes ne cesse d'augmenter dans tous les pays incitant les restaurants à proposer de plus en plus de plats végétariens dans leurs menus.

Le régime végétarien est varié et riche en saveurs.

Bon nombre d'études attestent des effets positifs d'un régime végétarien sur la santé. Heureusement, les cuisines arménienne et moyen-orientale ne manquent pas de plats délicieux sans viande. Maral Hanonik Wurry a réuni 65 de ces recettes dans son nouveau livre *Entre Arménie et Moyen-Orient: Sélection de plats végétariens*.

"Cette cuisine végétarienne est particulièrement appréciée par les Arméniens pendant la période de Carême" écrit-elle dans son introduction. "Elle perpétue des gestes ancestraux et les petits secrets culinaires transmis de génération en génération par les gardiennes de ces saveurs, «les grands-mères»".

Compte tenu de l'évolution de ces plats dans notre monde moderne et de leur adaptation aux préférences de la société, Maral a décidé de revisiter ces recettes, en les simplifiant afin de les rendre plus accessibles.

Disponible à la *Librairie Arménie Culture et Saveurs* www.armenie-culture-saveurs.ch

RENDEZ-VOUS

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): de 10h00 à 16h15, cours de l'Ecole Topalian dans les locaux de la Fondation Topalian (à côté de l'Eglise, 64, route de Troinex) pour tous les enfants de 4 à 12 ans, débutants ou avancés. Le repas de midi et le goûter sont servis sur place. Bus de ramassage scolaire à disposition le matin et le soir.

Renseignements: ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): Cours de l'Ecole de danse SANAHIN de l'UAS au Centre Arménien de Genève: de 16h15 à 21h15 avec 4 classes de niveaux et d'âges différents, à partir de 5 ans sans limite d'âge supérieure. Renseignements et inscriptions auprès de Christine Sedef 0797581136

Rentrée de l'Ecole de danse SANAHIN 2024-2025
11 septembre 2024
Les inscriptions sont ouvertes
Tél. 0797581136

Tous les mercredis: de 14h00 à 18h00, la bibliothèque Saint Grégoire l'Illuminateur du Centre Arménien est ouverte au public. Renseignements: M. Garabed Yelegen Tél. 079 538 51 26 bibliotheque@centre-armenien-geneve.ch

Arménie Culture et Saveurs vous propose:

Tous les mardi: Cours d'arménien occidental pour adultes.

Tous les jeudi: Cours d'arménien oriental pour adultes.

Renseignements et inscriptions: Tél. 022 900 01 59 info@armenie-culture-saveurs.ch

Messes arméniennes en Suisse alémanique

Date	Heure	Lieu	Adresse
12.05.2024	11 30	Kath. Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG
19.05.2024	15 00	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG
07.07.2024	11 30	Kath. Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG

www.armenische-kirche.ch
Pfr.ShnorkTchekidjian Tel: 079/704 74 87

Festival du livre à Collonge

8-9 juin 2024, 10h-19h

Ferme de St-Maurice

Chemin de la Dame 67 - 1222 Collonge-Bellerive
Entrée gratuite

Dédicaces, tables-rondes, rencontres, ateliers d'écriture, stands de restauration

Plus de 100 auteurs de renom dont **Corinne Zavzavatdjan**, avec son roman *Rose de Diarbékir*, publié aux Presses de la Cité en octobre 2023.

Une histoire de femmes, de résistantes et de théâtre inspirée de son arrière cousine à Diarbékir.

ԺԸՆԻ ԵՒ ԼԵՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՍՈՒՐԲ ՑԱԿՈՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

PAROISSE DE L'ÉGLISE
APOSTOLIQUE ARMÉNIENNE
SAINT-HAGOP
GENEVE REGION LEMANIQUE

ԱՄԱԳ ՀԱՐԱԹԸ ԺՆԵԻ Ս. ՅԱԿՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Ամառ շաբթուան բոլոր արարողությունները, Ծաղկազարդի Տոնն սկսեալ, այս տարի եա հանդիսաւորապէս կատարուեցան Ժնեի Սուրբ Յակոբ մայր Եկեղեցւոյ մէջ Նախագահութեամբ Չուիցերիոյ Առաջնորդական Տեղապահ Գերապատիւ Տ. Գուսան Ծայրագոյն Վարդապետ Ալճանեանի:

Կիրակի 24 Մարտ 2024-ին, Ծաղկազարդի պատարագի աւարտին, Յայր Սուրբը կատարեց Դոնբասցի գեղեցիկ ու խորհրդաւոր արարողութիւնը, խնդրելով մեր Փրկչն որ բանայ ողորմութեան դռները հաւատացեալներու առջեւ: Ապա Յայր Սուրբը խորանին առջեւ կատարեց մանուկներու Օրհնութեան կարգը եւ օրհնուած ձիթեանի ճիւղերը բաժնեց ներկայ բազմաթիւ մանուկներուն եւ հաւատացեալներուն:

Ամառ Գինգաբթի երեկոյեան ժամը 18:00-ին, տեղի ունեցաւ Ուսկուայի արարողութիւնը որուն յաջորդեց ժամը 20:00-ին, Խաւարման խորհրդաւոր կարգը: Ամառ Ուրբաթ երեկոյան, կատարուեցաւ Փրկչին Խաչելութեան եւ Թաղման կարգը, իսկ Շաբաթ երեկոյեան՝ ճրագալոյցի Ս. Պատարագը: Կիրակի 31 Մարտին, խումներամ հաւատացեալներու մասնակցութեամբ, Տեղապահ Գերապատիւ Յայր Սուրբը հանդիսաւորապէս մատոյց Չատկական Ս. Յարութեան տօնի սուրբ պատարագը:

Պատարագի աւարտին Տեղապահ Յայր Սուրբը ընթերցեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն հայոց հայրապետի Սուրբ Յարութեան Չատկական Տօնի պատգամը: Ապա Ֆրանսերէն լեզուով եա բովանդակալից կերպով իր Չատկական շնորհաւորանքը փոխանցեց հաւատացեալներուն՝ աւետելով Սուրբ Յարութիւնը մեր Փրկչին: Սուրբ Պատարագին ներկայ էր Չուիցերիոյ մօտ Յայաստանի Հանրապետութեան Մեծարգոյ Արտակարգ եւ լիազոր դեսպան՝ Անդրանիկ Յովհաննիսեանը իր ընտանիքի անդամներուն հետ:

PÂQUES ET RÉSURRECTION

Le dimanche, 31 mars 2024, la Sainte Messe de Pâques a été célébrée solennellement par le Très Rev. Père Goossan Aljanian à l'église Saint Hagop de Genève, en présence d'une centaine de fidèles. Dans son sermon, le Rev. Père a mis l'accent sur le mystère de la Résurrection de notre Seigneur Jésus Christ.

ՏԵՂԱՊԱՅ ՀԱՅՐ ՍՈՒՐԲ ԶԻՒՌԻՒՄԻ (ՏԻՒՂԵՆՏՈՐԻՅ) ՄԷՋ ՆԱԽԱԳԱՅԵՑ ՈՒ ԶԱՐՈՉԵՑ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻ

Կիրակի 31 Մարտ 2024-ին ժամը 15:30-ին, Ցիւրիխի Տիւպենտորֆ (Dübendorf) Վարդիէ Սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ Նշուեցաւ Չատկական Սուրբ Յարութեան հրաշափառ տօնը Նախագահութեամբ՝ Չուիցերիոյ հայոց թեմի Առաջնորդական Տեղապահ Գերապ. Տ. Գուսան Ծ. Վարդապետ Ալճանեանի: Պատարագեց շրջանի հոգեւոր հովիւ Արժ. Տ. Շնորիք քին. Չէքիճեանը:

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՅ

Չատկական Յիշատակ Մեռելոցի առթիւ, 1 Ապրիլ 2024-ին Ժնեի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ մասնաւոր Հոգեհանգստեան պաշտօն, ազգիս բոլոր Նշեցեալներու հոգիներուն լուսաւորութեան համար:

Le lundi de Pâques, 1er avril 2024, deuxième jour de Pâques, a l'occasion du souvenir des défunts (MERELOTS), un service de requiem a été célébré à 11h30 à l'église Saint Hagop, à la mémoire de tous les défunts. Que la mémoire des justes soit bénie. Amen!

ՆԵՈՇԱԹԵԼԻ ՄԷՋ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի 21 Ապրիլ 2024-ին, առաւօտեան Ժնեի Սուրբ եւ անմահ Պատարագը մատուցանելէ յետոյ՝ երեկոյան ժամը 16:00-ին, Չուիցերիոյ Առաջնորդական Տեղապահ՝ Գերապատիւ Տ. Գուսան Ծայրագոյն Վարդապետ Ալճանեան Չատկական Վարմիր կիրակիի երկրորդ Պատարագը մատոյց Նեշաթելի Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ: Նեշաթելի եւ շրջակայքի մեծ թիւով հաւատացեալներ մասնակցեցան պատարագին եւ արժանացան հաղորդութեան սուրբ խորհուրդին:

Rédaction Très Rev. Père Goossan Aljanian

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑ

ECOLE TOPALIAN

Fondation Hagop D. Topalian: Route de Troinex 64, CH-1256 Troinex (Genève)

topalianecole@gmail.com

Maral Wurry

No. 70

**Hommage à Charles Aznavour
au Salon du livre à Palexpo - Stand Arménie**

L'hommage rendu à Charles Aznavour lors du Salon du livre a été un moment émouvant, orchestré par les élèves de l'école Topalian à l'occasion de son centième anniversaire. En présence de personnalités éminentes telles que M. Zareh Sinanyan, Haut-commissaire des Affaires de la Diaspora, Son Excellence M. Andranik Hovhannissyan, Ambassadeur d'Arménie en Suisse, ainsi que Messieurs Mischa et Nicholas Aznavour.

L'événement a été marqué par l'interprétation des chansons emblématiques de l'artiste, mettant en lumière non seulement son talent artistique mais aussi son engagement envers l'Arménie, qu'il a représentée en tant qu'ambassadeur en Suisse.

L'école Topalian a également rendu hommage à Missak Manouchian, poète arménien immigré en France et ami de la famille Aznavour, rappelant son engagement héroïque dans la résistance française contre le régime nazi. Le 21 février 2024, Missak et Mélinée Manouchian ont été honorés en entrant au Panthéon de Paris, un moment de fierté pour les Arméniennes et Arméniens.

La conclusion de l'événement s'est faite sur une note solennelle avec le chant "Erevan Erebuni", devenu l'hymne de la capitale arménienne, écrit par Paruyr Sevak.

En cette année 2024, qui marque également le centenaire de Paruyr Sevak, ces célébrations ont revêtu une signification particulière pour le Stand Arménie.

Commémoration du 24 avril à l'école Topalian

Comme chaque année, les élèves de l'école Topalian se sont rendus le 24 avril devant le khatchkar, la stèle dédiée aux victimes du génocide arménien, pour leur rendre hommage. Ils ont récité le «Hayr Mer» et ont chanté l'hymne national arménien «Mer Hayrenik», marquant ainsi leur respect et leur solidarité envers ceux qui ont perdu la vie.

Les élèves devant le Khatchkar

Les enseignantes ont pris le temps d'expliquer l'importance de cette date annuelle, soulignant la nécessité de perpétuer le souvenir des victimes. Elles ont également évoqué le site du mémorial «Tsitsernakaberd» (Միջոճեռևակաբերդ), érigé à Erevan, à la mémoire des victimes, offrant ainsi aux élèves un aperçu plus pédagogique de l'histoire.

Les élèves devant le parvis de l'église

Fête de fin d'année le dimanche 16 juin 2024

- o Grand choix de livres et de publications récentes
- o Expositions de tableaux – Conférences
- o Rencontres musicales
- o Cours de langue pour adultes arménien occidental et oriental
- o Artisanat – Souvenirs, bijoux
- o Spécialités arméniennes à emporter et service traiteur, pain arménien (Lavach), vin et cognac d'Arménie, café et thé d'Arménie
- o Voyages – Découverte de notre patrimoine culturel en Europe et en Arménie

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ARMENIE
Culture & Saveurs

HORAIRES: Lundi à Vendredi 9h30 – 18h30 - Samedi 10h – 15h

55 rue de Lausanne - 1202 Genève CH -
Tram 15 - arrêt Môle ou Parking de la gare Cornavin
T +41 (0) 22 900 01 59 - info@armenie-culture-saveurs.ch
www.armenie-culture-saveurs.ch

Fondation H.D. Topalian

Engage Armenia Forum

Lundi 11 mars dernier s'est tenu le *Engage Armenia Forum* à Genève. Cet événement co-organisé avec l'UGAB Suisse et leur réseau de jeunes professionnels ainsi que McConexus Executive Coaching a réuni une centaine de personnes intéressées à s'engager davantage pour leur patrie.

Au nom des différents organisateurs, nous remercions chaleureusement les sponsors de cet événement sans qui cette soirée n'aurait pu avoir lieu: UGAB Suisse, Azad Pharma AG, Schuler Caves St-Jacques 1694, Field Solutions, Amrots Foundation, McConexus Executive, Warwick Geneva. (Voir article p. 9)

89 personnes ont représenté Genève aux Euro Armenian Games 2024 à Barcelone

Après 6 ans d'interruption, le manque des *Euro Armenian Games* s'était fait sentir: plus de 600 personnes se sont réunies à Barcelone pour l'édition 2024, qui s'est déroulée avec succès sous l'organisation de ACAB (Asociación Cultural Armenia de Barcelona).

Les habitués se sont retrouvés sur le terrain, parfois avec quelques rides en plus, mais avec toujours la même énergie; les initiés ont pris goût à l'ambiance unique des jeux le temps d'un weekend prolongé. Cette année encore, la communauté s'est réunie sous l'organisation de l'UAS, qui avait mis en place en amont 10 entraînements sportifs.

Des pénalty aux kochari

De rouge vêtus, les sportifs aussi bien que les supporters ont donné leur maximum durant les 2 journées de tournoi, faisant preuve de solidarité et de fair play. Le soir, vêtus de leur plus belle tenue, les danseurs ont fait sensation!

Matches de haut niveau, danses traditionnelles, ambiance familiale et festive au rythme du "darbuka" aussi bien au stade qu'à l'hôtel, retrouvailles, nouvelles rencontres et amitiés; l'émotion était au rendez-vous.

Quelques chiffres clefs des EAG 2024

16 pays dont 29 villes représentées, 34 délégations, 89 personnes portant les couleurs de Genève, 4 coupes ramenées à Troinex, et d'innombrables moments de partage et d'émotion!

C'est avec des souvenirs inoubliables, et quelques belles coupes argentées, que la délégation genevoise est rentrée à la maison:

- Gariné Magarditchian - 2ème place - badminton F
- Christophe Kurkdjian - 2ème place - badminton M
- 2ème place - basket F
- Coupe d'honneur; pour la plus grande délégation

La Suisse était également représentée par les habitués de "Sassoun Lugano", et pour la première fois le groupe des "AGBU YP Zurich".

Nous vous invitons d'ores et déjà à **SAVE THE DATE pour l'édition 2025**

qui se déroulera à Sofia, en Bulgarie. Si vous n'êtes pas dans notre base de données et souhaitez être informés de futures échéances pour inscription: info@u-a-s.ch

REJOIGNEZ/SOUTENEZ L'UAS !

Devenir membre

L'UAS n'est rien sans ses fidèles membres ! Grâce à votre cotisation, nous élargirons le champ des événements et activités proposés et assurerons la pérennité de nos projets en cours. Votre cotisation vous permet également d'avoir un droit de vote à notre Assemblée générale et ainsi de participer à l'évolution de l'association.

Individuelle : CHF 80.- / Famille (dès 2 personnes) : CHF 160.-

- Versez votre cotisation 2024 QR pour app. bancaire
- Transmettez votre adresse postale à Info@u-a-s.ch

Soutenir l'UAS, c'est soutenir la pérennité de l'identité arménienne en Suisse.

Rejoindre le prochain comité

Le comité se renouvelle en juin 2024 !

Quelle que soit votre expérience, si vous êtes animé-e-s par l'envie de vous investir pour la pérennité de votre communauté, travailler main dans la main avec les acteurs arméniens et genevois locaux afin de perpétuer les traditions arméniennes à Genève en faisant preuve de créativité, rejoignez-nous!

- Candidatures : Info@u-a-s.ch

